

บทที่ 3

กฎหมายลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรเกี่ยวกับงานออกแบบผลิตภัณฑ์

ในบทนี้จะทำการศึกษาหลักการที่สำคัญของกฎหมายลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรเกี่ยวกับงานออกแบบผลิตภัณฑ์เกี่ยวข้องกับการใช้บังคับสิทธิ การกำหนดค่าสินไหมทดแทน การบังคับคดี ทั้งตามกฎหมายระหว่างประเทศไม่ว่าจะเป็นอนุสัญญากรุงเบอร์ลิน อนุสัญญากรุงปารีสและความตกลงทริปส์ และตามกฎหมายต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นประเทศฝรั่งเศส ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกาตลอดจนบทบัญญัติของกฎหมายไทย โดยแยกอธิบายได้ดังต่อไปนี้

1. กฎหมายระหว่างประเทศ

ในกรณีของอนุสัญญากรุงเบอร์ลินว่าด้วยการคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปกรรมนั้น มีสาระสำคัญ ดังจะแยกอธิบายได้ดังต่อไปนี้

1.1 อนุสัญญากรุงเบอร์ลินว่าด้วยการคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปกรรม

(Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Work)

เมื่อเกิดกรณีพิพาทกันในระหว่างประเทศ เดิมในเรื่องที่เกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์ เป็นเรื่องของการเจรจกันระหว่างประเทศโดยใช้ระบบสนธิสัญญาทวิภาคี (Bilateral Treaties) ทำให้การเจรจาไม่เป็นที่ไปตามระบบโดยอยู่ในวงแคบ มันจะบังคับกันระหว่างประเทศคู่กรณี และในช่วงระยะเวลาดังกล่าวซึ่งอยู่ในช่วงศตวรรษที่ 19 ได้เริ่มมีการให้ความคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินอุตสาหกรรม จึงก่อให้เกิดกระแสเกี่ยวกับการจะให้ความคุ้มครองในงานนวัตกรรมและศิลปกรรม เพื่อให้มีความกว้างขวางในการให้ความคุ้มครองขยายไปในวงกว้างมากกว่าเดิม โดยในการจัดทำอนุสัญญากรุงเบอร์ลิน มีการจัดตั้งสหภาพระหว่างประเทศเพื่อการคุ้มครองงานวรรณกรรม

และศิลปกรรมขึ้นมาอันเป็นการกำหนดหลักการและเงื่อนไขในการให้การคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปกรรม ซึ่งอนุสัญญากรุงเบอร์น์ได้วางหลักเกณฑ์ให้ประเทศสมาชิกเป็นผู้กำหนดกรอบในการคุ้มครองสิทธิระหว่างศิลปะยุค การออกแบบทางด้านอุตสาหกรรมและรูปจำลอง ซึ่งหากไม่มีกฎหมายภายในของประเทศภาคีสมาชิกกำหนดไว้ ให้งานดังกล่าวนี้ได้รับความคุ้มครองในฐานะศิลปะยุค¹

1.1.1 หลักการสำคัญ²

1.1.1.1 หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ

หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ (Principle of National Treatment)

นี้หมายถึง ประเทศภาคีหนึ่งจะให้ความคุ้มครองด้านลิขสิทธิ์แก่เจ้าของงานลิขสิทธิ์ ถ้าหากงานนั้นมีประเทศที่เกิดของงานหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ เป็นหลักการที่คนชาติที่ได้สร้างสรรค์งานและได้รับความคุ้มครองสิทธิ และเป็นชาติในประเทศภาคีสมาชิกแห่งอนุสัญญากรุงเบอร์น์ก็ต้องให้ความคุ้มครองแก่งานสร้างสรรค์ของประเทศในภาคีสมาชิกแห่งอนุสัญญากรุงเบอร์น์เช่นเดียวกันกับการให้ความคุ้มครองแก่คนชาติของตน และในขณะเดียวกันก็จะต้องได้รับความคุ้มครองงานที่สร้างสรรค์ในรัฐหรือประเทศหนึ่งที่เป็นภาคีสมาชิกที่เท่าเทียมกันกับบุคคลในชาติหรือประเทศของรัฐนั้นเช่นกัน โดยเป็นการให้ความคุ้มครองซึ่งกันและกัน (ตัวอย่างเช่น ผู้สร้างสรรค์งานเป็นคนสัญชาติของประเทศภาคีหนึ่งหรืองานนั้นสร้างสรรค์ในประเทศภาคีหนึ่งหรืองานนั้นได้รับการโฆษณาครั้งแรกในประเทศภาคีหนึ่งเป็นประเทศภาคีสมาชิกแห่งสหภาพเบอร์น์) โดยการคุ้มครองนั้นจะเป็นเช่นเดียวกันกับที่ประเทศพึงให้ความคุ้มครองคนชาติ (National) ของตน ตามข้อ 5 (1) กล่าวคือ หากปฏิบัติต่อคนในชาติของตนอย่างไร ก็ต้องปฏิบัติต่อคนชาติแห่งประเทศภาคีสมาชิกเช่นเดียวกัน

1.1.1.2 หลักการคุ้มครองโดยอัตโนมัติและปราศจากแบบพิธี

องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (World Intellectual Property Organization) ได้อธิบายหลักการคุ้มครองโดยอัตโนมัติและปราศจากแบบพิธี (Principle

¹ Article 2 (7).

² รัชชัช สุภผลศิริ, เรื่องเดิม, หน้า 38-43.

of Independence of Protection) นี้ว่า คำว่า แบบพิธี (Formalities) หมายความว่า เงื่อนไข (Condition) ใด ๆ ของการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์ กล่าวคือ การที่กฎหมายกำหนดข้อผูกพันที่จะต้องกระทำซึ่งหากไม่กระทำตามก็จะไม่ได้ลิขสิทธิ์ เช่น การนำฝากสำเนางาน (Deposit) การจดทะเบียนงานลิขสิทธิ์กับรัฐ การจ่ายค่าธรรมเนียมการจดทะเบียน เป็นต้น ดังนั้น ถ้ากฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศชาติไปกำหนดเงื่อนไขของการได้มา ซึ่งลิขสิทธิ์ หรือการคุ้มครองลิขสิทธิ์ที่ย่อมเป็นการขัดแย้งกับหลักเกณฑ์ของอนุสัญญาข้อนี้

1.1.1.3 หลักการคุ้มครองโดยอิสระ

หลักการคุ้มครองโดยอิสระ (Principle of Independence of Protection) นี้หมายความว่า ประเทศภาคีหนึ่งพึงให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์ของประเทศภาคีอื่น โดยมีพิกัดต้องพิจารณาว่างานลิขสิทธิ์จะได้รับการคุ้มครองในประเทศที่เกิดงาน โดยสมบูรณ์หรือไม่ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ งานลิขสิทธิ์ของประเทศภาคีหนึ่งอาจได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายของประเทศภาคีอื่นได้ แม้ว่าอาจจะไม่ได้รับการคุ้มครองในประเทศที่เกิดงานมาก่อนก็ตาม ฉะนั้น ผู้ที่ขอรับการคุ้มครองจึงไม่ต้องพิสูจน์ว่างานของตนสอดคล้องกับเกณฑ์เงื่อนไขใด ๆ ของประเทศที่เกิดงานด้วย

การคุ้มครองตามที่อนุสัญญากรุงเบอร์นระบุไว้นั้นถือว่าเป็นมาตรฐานขั้นต่ำ (The Principle Minimum Rights) ซึ่งเป็นหลักการที่อนุสัญญากรุงเบอร์นได้กำหนดไว้เป็นสิทธิขั้นต่ำว่าประเทศภาคีของอนุสัญญากรุงเบอร์นจะยอมรับผูกพันตามอนุสัญญาแต่ละฉบับนั้น จะต้องให้ความคุ้มครองให้แก่เจ้าของลิขสิทธิ์หรือผู้สร้างสรรค์ โดยกฎหมายภายในประเทศของแต่ละประเทศเอง กล่าวอีกนัยหนึ่ง หากกฎหมายภายในของประเทศภาคีจะต้องให้ความคุ้มครองไม่น้อยกว่ามาตรฐานที่อนุสัญญากรุงเบอร์นกำหนดไว้ แต่ขณะเดียวกันอาจให้ความคุ้มครองสูงกว่าย่อมสามารถทำได้

ดังนั้น เมื่อประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกของอนุสัญญากรุงเบอร์นด้วยแล้ว ในการให้ความคุ้มครองงานออกแบบอย่างหนึ่งอย่างใดตามกฎหมายภายในของประเทศไทย ก็ต้องอยู่ภายใต้หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ หลักการคุ้มครองโดยอัตโนมัติและปราศจากแบบพิธี และหลักการคุ้มครองโดยอิสระ เช่นเดียวกัน

1.1.2 มาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครอง

1.1.2.1 ประเภทของงาน

งานสร้างสรรค์ที่ได้รับความคุ้มครองให้รวมถึงผลิตภัณฑ์
ในของเขตของวรรณกรรม ศิลปกรรม และวิทยาศาสตร์ทุกชนิดแต่งานต้องเป็นลักษณะ
หรือรูปแบบของการแสดงงานด้วย

1.1.2.2 การได้มาซึ่งสิทธิ

จากหลักการ ข้อ 3 วางหลักว่า

(1) การคุ้มครองของอนุสัญญานี้ให้ใช้บังคับแก่

(a) ผู้สร้างสรรค์ที่เป็นคนชาติของประเทศใดประเทศหนึ่งของ
ประเทศภาคี สำหรับผลงานที่สร้างสรรค์ไม่ว่าจะประกาศหรือไม่ก็ตาม

(b) ผู้สร้างสรรค์ไม่ได้สัญชาติของประเทศใดประเทศหนึ่งของ
ประเทศภาคี, หากผลงานได้ตีพิมพ์ครั้งแรกในประเทศเหล่านั้นหรือประเทศภาคี
พร้อมกันในประเทศและนอกประเทศในสหภาพของอนุสัญญากรุงเบอร์ลิน

(2) ผู้สร้างสรรค์ที่ไม่ได้สัญชาติของประเทศใดประเทศหนึ่งของ
ภาคี แต่ผู้ที่มีถิ่นที่อยู่หรือได้สร้างงานในประเทศภาคีตามวัตถุประสงค์
ของอนุสัญญานี้ย่อมได้รับความคุ้มครองของประเทศนั้น

1.1.2.3 อายุการคุ้มครอง

อายุการคุ้มครองลิขสิทธิ์ปกติจะมีอยู่ตลอดอายุของผู้สร้างสรรค์
และมีอยู่ตลอดไปอีกห้าสิบปีนับแต่วันที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย

1.1.3 หลักการที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้สิทธิ

อนุสัญญากรุงเบอร์ลินในส่วนที่เกี่ยวกับงานศิลปอุตสาหกรรม
หรืองานออกแบบอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้สิทธิ มิได้มีการกำหนดเรื่อง
การบังคับใช้สิทธิเอาไว้โดยเฉพาะแต่ได้กำหนดให้ประเทศภาคีสมาชิกต้องให้
ความคุ้มครองแก่งานศิลปประยุกต์ในอุตสาหกรรม ตามที่กฎหมายภายในของประเทศ
ภาคีแต่ละประเทศกำหนด

1.1.4 หลักการที่เกี่ยวข้องกับค่าสินไหมทดแทน

ในบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องการกำหนดค่าสินไหมทดแทนมิได้มีบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ แต่เป็นกรณีที่อนุสัญญากรุงเบอร์น์ถือหลักปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ (National Treatment) กับประเทศภาคีอื่น ๆ กล่าวคือ ประเทศที่เป็นภาคีอนุสัญญากรุงเบอร์น์นี้ จะให้สิทธิในการคุ้มครองตามกฎหมายภายในของประเทศนั้น ๆ รวมทั้งสิทธิอื่น ๆ ที่อนุสัญญานั้นบัญญัติไว้ในกรณีนี้ จึงขึ้นอยู่กับว่ากฎหมายภายในของประเทศนั้น ๆ จะให้กำหนดหลักการกำหนดค่าสินไหมทดแทนไว้อย่างใด

1.1.5 หลักการที่เกี่ยวข้องกับการบังคับคดี

ในบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องการบังคับคดีมิได้มีบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะสำหรับเรื่องนี้ แต่อนุสัญญาฉบับนี้ได้วางหลักการเอาไว้กว้าง ๆ ว่า ในการดำเนินการบังคับคดีนั้น ให้เป็นไปตามกฎหมายของภายในของแต่ละประเทศที่เป็นภาคีสมาชิก

1.2 อนุสัญญากรุงปารีสว่าด้วยการให้ความคุ้มครองทรัพย์สินอุตสาหกรรม (Paris Convention for the Protection of Industrial Property)

อนุสัญญาฉบับนี้เป็นการพัฒนาขึ้นมาจากประกาศอุตสาหกรรม รวมตัวกันเพื่อหาทางที่จะเจรจาเพื่อให้ความคุ้มครองเกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สินอุตสาหกรรม อันมีผลมาจากมีกฎหมายภายในของแต่ละประเทศมีความแตกต่างในเรื่องของการให้ความคุ้มครองสิทธิไม่เพียงพอเกิดความเหลื่อมกันของกฎหมายอันเป็นการพัฒนาในเรื่องของทรัพย์สินอุตสาหกรรม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในเรื่องของการให้ความคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินอุตสาหกรรม

1.2.1 หลักการสำคัญ

1.2.1.1 หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ

อนุสัญญากรุงปารีสได้กำหนดพื้นฐานของหลักการอันเป็นสาระบัญญัติ (Substantive Provisions) กล่าวคือ มาตรา 2 แห่งอนุสัญญากรุงปารีส กำหนดให้ประเทศภาคีต้องถือหลักปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ (National Treatment) เป็นรากฐานของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของทุกประเทศ โดยไม่ต้องคำนึงถึงหลักต่างตอบแทนหรือถ้อยที่ปฏิบัติ (Principle of Reciprocity) เหมือนสนธิสัญญาระหว่างประเทศทั่วไป

สาระสำคัญของหลักปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ (National Treatment) ตามมาตรา 2 (1) และมาตรา 2 (2)¹ ได้วางหลักเกณฑ์ในการห้ามมิให้กฎหมายของประเทศภาคีสมาชิกที่จะตั้งเงื่อนไขจำกัดการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางอุตสาหกรรมต่อคนชาติภาคีอนุสัญญากรุงปารีส ซึ่งถ้าให้ความคุ้มครองแก่คนสัญชาติของประเทศตนไว้อย่างใด ก็ต้องให้ความคุ้มครองแก่คนชาติของประเทศภาคีอื่น ๆ อย่างนั้นด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ กฎหมายของประเทศภาคีแห่งอนุสัญญาปารีสนี้จะเลือกปฏิบัติระหว่างคนชาติของตนกับคนชาติของประเทศภาคีอื่น ๆ ไม่ได้

1.2.1.2 หลักการให้สิทธิพิเศษแก่ผู้ยื่นคำขอรับสิทธิบัตรก่อน (Right of Priority)

มาตรา 4² ของอนุสัญญากรุงปารีสได้วางหลักการให้สิทธิพิเศษแก่ผู้ยื่นคำขอรับสิทธิบัตรก่อน (Right of Priority) ไว้เป็นหลักการสำคัญที่ยังคงใช้อยู่ตลอดมาในการแก้ไขปรับปรุงทุกฉบับว่า ผู้ที่ได้ยื่นคำขอรับสิทธิในทรัพย์สินทางอุตสาหกรรมไว้ในประเทศภาคี (First-Filed Application) ประเทศใดแล้ว ย่อมมีสิทธิที่จะยื่นคำขอรับสิทธิดังกล่าวในประเทศภาคีอื่น ๆ ได้ กล่าวคือ ในกรณีที่มีการยื่นคำขอรับความคุ้มครองเกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สินอุตสาหกรรม โดยขอจดทะเบียนครั้งแรก (First to File) ในรัฐภาคีสมาชิกแล้ว ต่อมาได้ยื่นคำขอรับความคุ้มครองเช่นว่านั้นในประเทศภาคีสมาชิกอื่น ๆ อีกภายในระยะเวลาที่กำหนดแห่งสิทธินั้นจะถือว่าการยื่นครั้งหลัง ๆ นี้เป็นการยื่นครั้งแรกพร้อมกับการยื่นในประเทศแรก ถ้าเป็นการยื่นภายในระยะเวลา 12 เดือน นับจากการยื่นครั้งแรก ในกรณีการออกแบบผลิตภัณฑ์ (Product Designs) สิทธิพิเศษนี้จำกัดไว้เพียง 6 เดือน โดยการกำหนดสิทธิพิเศษ (Right of Priority) นี้ขึ้น จึงทำให้ผู้ที่ประสงค์ขอรับการคุ้มครองสามารถยื่นคำขอได้มากกว่าหนึ่งประเทศ โดยต้องทำภายใน 12 เดือนนับแต่การยื่นครั้งแรก ซึ่งหากไม่มีหลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้แล้ว โอกาสที่มีการยื่นคำขอรับสิทธิบัตรใน 2 หรือ 3 ประเทศ แทบจะมีไม่ได้เลย เพราะเมื่อมีการยื่นคำขอไว้ในประเทศแรก สิ่งที่ได้ยื่นขอรับการคุ้มครองนั้นจะกลายเป็นส่วนหนึ่ง

¹ Article 2 (1), (2).

² Article 4 (Paris Convention for the Protection of Industrial Property 1883).

ของศิลปะวิทยาการ (State of Art) และหมุดสภาพความใหม่ (Novelty) จึงไม่เข้าหลักเกณฑ์ที่จะขอรับสิทธิบัตรในประเทศที่สองหรือสามได้อีก

1.2.1.3 หลักการตามกฎเกณฑ์ร่วมกัน (Common Rules)

ถือว่าเป็นการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ (Minimum Standard) กำหนดไว้ตามมาตรา 4 ทวิ¹ จนถึงมาตรา 11 ในส่วนที่เป็นสาระบัญญัติซึ่งได้กำหนดสิทธิและพันธกรณีของประเทศภาคีสมาชิกในการบัญญัติกฎหมายภายในของประเทศภาคีสมาชิกนั้น โดยกฎหมายภายในของประเทศภาคีสมาชิกก็มีผลบังคับภายในประเทศให้มีผลแห่งสภาพบังคับต่อภาคีสมาชิกประเทศอื่นไม่ โดยประเทศภาคีสมาชิกสามารถให้ความคุ้มครองมากกว่า (More Extensive Protection) ตามที่ได้กำหนดไว้ในอนุสัญญากรุงปารีสก็ย่อมสามารถทำได้

1.2.1.4 บทบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานออกแบบ

งานออกแบบก็ได้รับการคุ้มครองเช่นเดียวกัน อนุสัญญากรุงปารีส อย่างเช่น สิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้า โดยทั่วไปตามหลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ ในส่วนงานออกแบบอุตสาหกรรมของประเทศภาคีและการจดทะเบียนสำหรับแบบอุตสาหกรรม (Industrial Designs) อันเงื่อนไขแห่งการคุ้มครองที่ได้กำหนดตามข้อ 4 ของอนุสัญญา

การออกแบบจำเป็นต้องมีคุณสมบัติตามที่ประเทศภาคีสมาชิกนั้น ๆ กำหนด สำหรับประเทศภาคีที่คุ้มครองการออกแบบอุตสาหกรรม ซึ่งได้กำหนดให้การออกแบบอุตสาหกรรมย่อมอยู่ในการบังคับต่อการเสียสิทธิ “โดยแต่ละเหตุการณ์เสียสิทธิของงาน” (Either by Reason of Failure to Work) หรือ โดยเหตุของการนำสินค้าเข้าสอดคล้องกับแบบอุตสาหกรรม² เมื่อได้รับความคุ้มครองสิทธิบางประการจากประเทศอันเป็นภาคีสมาชิกแล้ว ก็ย่อมเสียสิทธิในบางประการให้แก่รัฐหรือประเทศที่ให้ความคุ้มครองบ้าง

¹Article 4bis-11 (Paris Convention for the Protection of Industrial Property, 1883).

²World Intellectual Property Organization, **Background Reading Material on Intellectual Property** (Geneva, Switzerland: WIPO, 1988), pp. 11-12.

อนุสัญญาฉบับนี้ แต่เดิมประเทศไทยมิได้เข้าเป็นภาคีความตกลงระหว่างประเทศแห่งอนุสัญญากรุงปารีส แต่เมื่อคนไทยได้มีธุรกิจมีการออกแบบในอันที่จะได้รับความคุ้มครองเป็นจำนวนมาก เพื่อจัดจำหน่ายในต่างประเทศ ประเทศไทยจึงเริ่มตระหนักที่จะให้ความสำคัญในการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของคนไทยในต่างประเทศเพื่อช่วยปกป้องทรัพย์สินทางปัญญาของคนไทย และช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มแก่สินค้าออกของไทยในต่างประเทศ อีกทั้งยังช่วยสร้างมาตรฐานการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของไทยให้ทัดเทียมกับนานาประเทศ

จนกระทั่งในปัจจุบันประเทศไทยโดยทางสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) เห็นชอบให้ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีอนุสัญญากรุงปารีสว่าด้วยการคุ้มครองทรัพย์สินอุตสาหกรรม (Paris Convention for the Protection of Industrial Property--Paris Convention) และสนธิสัญญาความร่วมมือด้านสิทธิบัตร (Patent Cooperation Treaty--PCT) จึงต้องอยู่ภายใต้หลักการต่าง ๆ ของอนุสัญญาฉบับนี้ด้วย

1.2.2 มาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครอง

1.2.2.1 ประเภทของงาน

อนุสัญญากรุงปารีสฉบับนี้ เป็นการให้ความคุ้มครองเกี่ยวกับการประดิษฐ์ (Invention) เครื่องหมายการค้า (Trademark) การออกแบบอุตสาหกรรม (Industrial Designs) แบบผลิตภัณฑ์อรรถประโยชน์ (Utility Model) ชื่อทางการค้า (Trade Names) สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications) และการปราบปรามการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม (The Repression of Unfair Competition)

1.2.2.2 การได้มาซึ่งสิทธิ

จากหลักการตาม Article 5 Quinquies การออกแบบอุตสาหกรรมต่าง ๆ จะได้รับการคุ้มครองทั้งหมดจากประเทศทั้งหมดที่เป็นภาคีสมาชิก

1.2.2.3 อายุการคุ้มครอง

ในบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องอายุการคุ้มครองไม่มีบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ แต่เป็นกรณีที่อนุสัญญากรุงปารีสถือหลักปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ (National Treatment) กับประเทศภาคีอื่น ๆ กล่าวคือ ประเทศที่เป็นภาคีอนุสัญญากรุงปารีสนี้ เมื่อจดทะเบียนสิทธิบัตรในประเทศภาคีอื่น ๆ แล้วก็จะได้สิทธิตามกฎหมายสิทธิบัตร

ของประเทศนั้น ๆ รวมทั้งสิทธิอื่น ๆ ที่อนุสัญญาฉบับบัญญัติไว้ในกรณีนี้ จึงขึ้นอยู่กับว่า กฎหมายสิทธิบัตรของประเทศนั้น ๆ ให้อายุการคุ้มครองแก่สิทธิบัตรเป็นระยะเวลาที่ปี

1.2.3 หลักการที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้สิทธิ

อนุสัญญากรุงปารีสในส่วนที่เกี่ยวกับการบังคับใช้สิทธิมิได้มีการกำหนดเรื่องการบังคับใช้สิทธิเอาไว้โดยเฉพาะแต่ได้กำหนดให้ประเทศภาคีสมาชิกต้องให้ความคุ้มครองแก่งาน ตามที่กฎหมายภายในของประเทศภาคีแต่ละประเทศกำหนด

1.2.4 หลักการที่เกี่ยวข้องกับค่าสินไหมทดแทน

ในบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องการกำหนดค่าสินไหมทดแทนมิได้มีบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ แต่กำหนดหลักการเอาไว้กว้าง ๆ ว่าประเทศที่เป็นภาคีอนุสัญญากรุงปารีสนี้ ต้องมีการกำหนดกฎหมายภายในเพื่อให้การคุ้มครองสิทธิแก่งาน ดังนั้น ในการกำหนดค่าสินไหมทดแทน จึงเป็นเรื่องของกฎหมายภายในของแต่ละประเทศ ว่ากฎหมายภายในของประเทศนั้น ๆ จะให้กำหนดหลักการกำหนดค่าสินไหมทดแทนไว้ได้อย่างไร

1.2.5 หลักการที่เกี่ยวข้องกับการบังคับคดี

ในบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องการบังคับคดีมิได้มีบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะสำหรับเรื่องนี้ แต่อนุสัญญาฉบับนี้ได้วางหลักการเอาไว้กว้าง ๆ ว่าในการดำเนินการบังคับคดีนั้นให้เป็นไปตามกฎหมายของภายในของแต่ละประเทศที่เป็นภาคีสมาชิก

1.3 ความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า

(The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights)

ความตกลงทริปส์ได้มีการเจรจาในประเด็นเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาในเวทีของความตกลงว่าด้วยพิกัดการค้าและศุลกากร (The General Agreement on Tariffs and Trade หรือ GATT ซึ่งในการเจรจาดังกล่าวเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาในรอบการค้าระหว่างประเทศได้ถูกหยิบยกขึ้นมาเจรจากันเป็นครั้งแรกในการเจรจา GATT รอบอุรุกวัย (Uruguay Round) ในฐานะเป็นประเด็นใหม่ทางการค้า (New Issues) ซึ่งประเด็นเรื่องการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเป็นผลจากการผลักดันของประเทศที่พัฒนาแล้วอันเป็นประเทศอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ โดยเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์สิน-

สินทางปัญญารายใหญ่ของโลก ทั้งนี้เนื่องจากประเทศดังกล่าวมีความต้องการแสวงหา
มาตรการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของตนในระดับระหว่างประเทศ¹

1.3.1 หลักการสำคัญ

1.3.1.1 หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ

ภายใต้หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ (Principle of National Treatment) นี้ ความตกลงทริปส์กำหนดให้ประเทศสมาชิกองค์การการค้าโลกหรือ WTO จะต้องให้ความคุ้มครองคนชาติประเทศภาคีสมาชิกอื่นในเรื่องอันเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาให้เป็นเช่นเดียวกันกับการให้ความคุ้มครองคนชาติตนเอง ซึ่งหลักการข้อนี้บัญญัติอยู่ในภาคหนึ่ง ที่เป็นบทบัญญัติทั่วไปและหลักการพื้นฐานของความตกลงทริปส์ (TRIPs Agreement) ในข้อ 3 โดยมีข้อยกเว้นตามที่ได้กำหนดตามข้อ 3 วรรค 2 ซึ่งประเทศภาคีสมาชิกอาจใช้ประโยชน์จากข้อยกเว้นนี้ได้ในเรื่องกระบวนการทางศาล และทางด้านบริหารรวมไปถึงการกำหนดที่อยู่สำหรับการส่งหมายหรือการติดต่อ หรือแม้แต่การแต่งตั้งตัวแทนภายในเขตอำนาจของประเทศสมาชิกก็ได้ เพียงแต่ข้อยกเว้นดังกล่าวนี้ต้องเป็นหลักประกันการปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายและระเบียบที่ไม่ขัดต่อความตกลงนี้ ตลอดจนในการปฏิบัติดังกล่าวต้องไม่ก่อให้เกิดข้อจำกัดทางการค้าที่แอบแฝงอยู่

เมื่อประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีความตกลงว่าด้วยสิทธิ
ในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า กฎหมายภายในของไทยจึงต้องอยู่ภายใต้
หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาตินั้นด้วย

1.3.1.2 หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่ง

หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่ง (Most Favored Nation Treatment) นี้ นับว่าเป็นของใหม่ในความตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา เพราะแม้แต่อนุสัญญาเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา

¹ อรรถพร พันธ์พัฒนา, “การให้ความคุ้มครองแก่การออกแบบวงจรรวม,”
ใน รวมบทความเนื่องในโอกาสครบรอบ 84 ปี ศาสตราจารย์ ดร. ประยูร กาญจนดุล
(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2540), หน้า 275-276.

ที่สำคัญอย่างอนุสัญญากรุงปารีส (The Paris Convention for Protection of Industrial Property) และอนุสัญญากรุงเบอร์น์ (Berne Convention, of for Protection of Literary and Artistic Work) ก็ไม่มีหลักการข้อนี้ แต่หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยังเป็นหลักการสำคัญของความตกลง GATT มาโดยตลอด จนกระทั่งได้มาปรากฏในความตกลงทริปส์ (TRIPs Agreement) โดยประเทศสมาชิก WTO หากให้สิทธิประโยชน์อย่างใดในการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาแก่คนชาติประเทศใดประเทศหนึ่ง ย่อมจะต้องให้ความคุ้มครองในทรัพย์สินทางปัญญาแก่คนชาติของประเทศสมาชิกอื่น ๆ โดยทันที และไม่มีเงื่อนไข อีกทั้งไม่มีการเลือกปฏิบัติต่อประเทศใดประเทศหนึ่งเป็นการเฉพาะด้วย ซึ่งหลักเกณฑ์ข้อนี้อยู่ภายใต้ข้อ 4 ของความตกลงทริปส์ (TRIPs Agreement) ยกตัวอย่างเช่น ประเทศ A B C D เป็นภาคีสมาชิกของความตกลงทริปส์ (TRIPs Agreement) ส่วนประเทศ E ไม่ได้เป็นภาคีสมาชิก หากประเทศ A ให้สิทธิประโยชน์ เช่น โดยการยกเว้นภาษีในการนำเข้าสินค้าแรงงานนอกแบบให้แก่ประเทศ B เรียกเก็บ 5% ประเทศ A ก็ต้องเรียกเก็บภาษีจากประเทศ C D แยก 5% เช่นกัน ประเทศ A จะให้สิทธิประโยชน์ให้แก่ประเทศ B 5% ส่วนประเทศ B C D จะเก็บ 12% ไม่ได้ หรือประเทศ A จะไปให้สิทธิประโยชน์กับประเทศ E ซึ่งเป็นประเทศนอกภาคีให้มีสิทธิดีกว่า ประเทศ B C D ซึ่งเป็นภาคีสมาชิกก็ไม่ได้เช่นกัน เพราะเป็นการขัดต่อหลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่ง (Most Favoured Nation Treatment) นี้ ซึ่งประเทศไทยในฐานะเป็นภาคีก็ต้องปฏิบัติตามหลักการดังกล่าวด้วย

1.3.1.3 บทบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานออกแบบ

ในความตกลงทริปส์ (TRIPs Agreement)¹ ที่เกี่ยวกับการคุ้มครองงานออกแบบอุตสาหกรรมไว้ดังนี้

¹Thienchai Pinvises and Peerapol Srisingha, Copyright Act B.E. 2537 and TRIPs, translated to Thai by Jumpot Saisoonthorn (Bangkok: Nititham, 1995), pp. 180-181.

ในข้อกำหนดการคุ้มครองตามข้อ 25.1¹ “ให้สมาชิกให้การคุ้มครองแก่แบบอุตสาหกรรมที่ได้สร้างสรรค์ขึ้น โดยอิสระอันเป็นของใหม่หรือเป็นต้นฉบับ สมาชิกอาจกำหนดว่าแบบมิได้เป็นของใหม่หรือเป็นต้นฉบับหากแบบนั้นมีได้แตกต่างอย่างสำคัญจากแบบที่รู้จักกันแล้วหรือเป็นการผสมผสานลักษณะเด่นของแบบที่รู้จักกันแล้ว สมาชิกอาจกำหนดว่า การคุ้มครองเช่นว่านั้นมีให้ขยายไปถึงแบบที่เกิดขึ้นโดยประการสำคัญจากการพิจารณาทางเทคนิคหรือการทำงาน”

ในส่วนเกี่ยวกับงานออกแบบอุตสาหกรรมในข้อ 25.2² “ให้สมาชิกแต่ละสมาชิกประกันว่า ข้อกำหนดในการให้ความคุ้มครองแก่งานออกแบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับราคาการตรวจสอบหรือการโฆษณาเผยแพร่ใด ๆ ไม่ทำให้เสื่อมเสียปราศจากเหตุผลอันสมควรแก่โอกาสที่จะแสวงหาและได้มา ซึ่งการคุ้มครองเช่นว่านั้น ให้สมาชิกมีอิสระที่จะปฏิบัติตามพันธกรณีนี้โดยกฎหมายว่าด้วยแบบทางอุตสาหกรรมหรือกฎหมายลิขสิทธิ์”

ในเรื่องการคุ้มครองตามข้อ 26.1³ ของความตกลงทริปส์ (TRIPs Agreement) ให้ผู้เป็นเจ้าของแบบทางอุตสาหกรรมที่ได้รับการคุ้มครอง มีสิทธิที่จะป้องกัน

¹ข้อ 25.1 “Member shall provide for the protection of independently created industrial designs that are new or original. Member may provide that designs are not new or original if they do not significantly differ from designs or combinations of known design features. Member may provide that such protection shall not extend to designs dictated essentially by technical or functional consideration.”

²ข้อ 25.2 “Each Member shall ensure that requirements for securing production for textile designs, in particular in regard to any cost, examination or publication, do not unreasonably impair the opportunity to seek and obtain such protection, Members shall be free to meet this obligation through industrial design law or through copyright law.”

³ข้อ 26.1 “The owner of a protected industrial design shall have the right to prevent third parties not having his consent from making, selling or importing articles bearing or embodying a design which is copy, or substantially a copy, of the protected design, when such acts are undertaken for commercial purposes.”

บุคคลที่สาม ที่มีได้รับความยินยอมจากตน จากการทำ ขายหรือนำเข้าสิ่งของที่มี หรือรวมเอาแบบซึ่งเป็นสำเนาหรือสำเนาในส่วนสำคัญของแบบที่ได้รับความคุ้มครอง เมื่อการกระทำเช่นนั้นได้ทำขึ้นเพื่อความมุ่งประสงค์ทางการค้า”

และการคุ้มครองตามข้อ 26.2¹ “สมาชิกอาจกำหนดข้อยกเว้น อันจำกัดแก่การคุ้มครองแบบทางอุตสาหกรรมก็ได้ ทั้งนี้ ข้อยกเว้นเช่นนั้นต้องไม่ขัด โดยปราศจากเหตุผลอันสมควรกับการใช้ประโยชน์ตามปกติของแบบทางอุตสาหกรรม ที่ได้รับการคุ้มครอง และไม่เสื่อมเสียโดยปราศจากเหตุผลอันสมควรต่อประโยชน์ อันชอบธรรมต่อผู้เป็นเจ้าของแบบทางอุตสาหกรรม โดยคำนึงถึงประโยชน์อันชอบธรรม ของบุคคลที่สาม

1.3.2 มาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครอง

1.3.2.1 ประเภทของงาน

ความตกลงทริปส์ (TRIPs Agreement) เกี่ยวกับการคุ้มครอง ในทรัพย์สินทางปัญญาที่ครอบคลุมถึงลิขสิทธิ์ และสิทธิข้างเคียง เครื่องหมายการค้า รวมถึงเครื่องหมายบริการ แหล่งบ่งชี้ทางด้านภูมิศาสตร์รวมถึงแหล่งกำเนิดสินค้า การออกแบบอุตสาหกรรม สิทธิบัตรรวมถึงการคุ้มครองพันธุ์พืชการออกแบบวงจรรวม และข้อมูลที่ปกปิดรวมถึงความลับทางการค้า

1.3.2.2 การได้มาซึ่งสิทธิ

จากบทบัญญัติของความตกลงทริปส์ ข้อ 62 วางหลักว่า สมาชิก อาจกำหนดเพื่อเป็นเงื่อนไขแห่งการได้มาและรักษาไว้ซึ่งสิทธิทางทรัพย์สินทางปัญญา ที่บัญญัติไว้ในตอน 2-6 แห่งความตกลงนี้ ซึ่งการปฏิบัติตามวิธีพิจารณาและแบบพิธี อันสมควรก็ได้ วิธีพิจารณาและแบบวิธีเช่นนั้นให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่ง- ความตกลงนี้

¹ข้อ 26.2 “Members may provide limited exceptions to the protection of industrial designs, provide that such exceptions do not unreasonably conflict with the normal exploitation of protected industrial designs and do not unreasonably prejudice the legitimate interests of owner of the protected design, taking account of legitimate interests of third parties.”

1.3.2.3 อายุการคุ้มครอง

จากบทบัญญัติของความตกลงทริปส์ ข้อ 12 ว่า นอกจากงานถ่ายภาพ หรืองานศิลปะประยุกต์ เมื่อใดที่คำนวณอายุการคุ้มครองบนพื้นฐานอื่น นอกจากชีวิตของบุคคลธรรมดาแล้ว อายุของการคุ้มครองดังกล่าวจะไม่น้อยกว่าห้าสิบปี นับจากวันสิ้นสุดของปีปฏิทินของการจัดพิมพ์ที่ได้รับอนุญาตหรือหากไม่มีการจัดพิมพ์ โดยได้รับอนุญาตดังกล่าวภายในห้าสิบปีจากการสร้างสรรค์นั้นก็ให้นับห้าสิบปีจากวันสิ้นสุดของปีปฏิทินปีที่สร้างงานนั้น และในส่วนกำหนดระยะเวลาการคุ้มครองการออกแบบนั้น ตามข้อ 26.3¹ “ช่วงระยะเวลาการคุ้มครองที่มีให้อย่างน้อยสิบปี”

1.3.3 หลักการที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้สิทธิ

หลักการที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้สิทธินั้น มีการบัญญัติกฎหมายขึ้นมาบังคับใช้ ในแนวทางพื้นฐานอันมีบทกฎหมายที่มีความใกล้เคียง ดังต่อไปนี้

ข้อ 41 (1) ให้สมาชิกประกันว่า วิธีพิจารณาในการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายตามที่ระบุไว้ในภาคนี้มีอยู่ในกฎหมายแห่งชาติของตน เพื่ออนุญาตให้มีการฟ้องร้องอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งการกระทำละเมิดสิทธิทางทรัพย์สินทางปัญญาใด ๆ ที่ความตกลงนี้ครอบคลุมถึงรวมทั้งการเยียวยาที่ไม่ชักช้า เพื่อป้องกันการละเมิดและการเยียวยาที่ก่อให้เกิดการป้องปรามการละเมิดในครั้งต่อไป วิธีพิจารณาเช่นว่านั้นให้ใช้บังคับในลักษณะที่จะหลีกเลี่ยงการก่อให้เกิดอุปสรรคทางการค้าโดยชอบ และในลักษณะที่จะป้องกันการใช่วิธีพิจารณาในทางที่ผิด

(2) วิธีพิจารณาเกี่ยวกับการบังคับให้เป็นไปตามสิทธิทางทรัพย์สินทางปัญญาจะต้องมีความยุติธรรมและเที่ยงธรรม วิธีพิจารณานั้นมิให้เป็นที่ยุ่งยากโดยไม่จำเป็นหรือเสียค่าใช้จ่ายสูงหรือกำหนดข้อจำกัดเวลาโดยไม่สมควรหรือล่าช้าเกินสมควร

ข้อ 32 ให้มีการเปิดโอกาสให้มีการทบทวนทางศาลซึ่งคำวินิจฉัยใด ๆ ที่เพิกถอนหรือยึดสิทธิบัตร

¹ข้อ 26.3 “The duration of protection available shall to at least ten year”

1.3.4 หลักการที่เกี่ยวข้องกับค่าสินไหมทดแทน

หลักการที่เกี่ยวข้องกับค่าสินไหมทดแทนนั้น มีการบัญญัติกฎหมายขึ้นมาบังคับใช้ ในแนวทางพื้นฐานอันมีบทกฎหมายที่มีความใกล้เคียง ดังต่อไปนี้

ข้อ 45 (1) ให้เจ้าพนักงานตุลาการมีอำนาจที่จะออกคำสั่งให้ผู้ละเมิดชำระค่าเสียหายอันพอเพียงแก่ผู้ทรงสิทธิ เพื่อชดเชยความเสียหายที่ผู้ทรงสิทธิได้รับ เพราะเหตุการณ์ละเมิดสิทธิทางทรัพย์สินทางปัญญาของตน โดยผู้ละเมิดผู้ซึ่งได้รู้ หรือมีเหตุอันสมควรที่จะรู้ว่าตนได้เข้าร่วมในการกระทำละเมิดนั้น

(2) ให้เจ้าพนักงานตุลาการมีอำนาจที่จะออกคำสั่งให้ผู้ละเมิดชำระค่าใช้จ่ายซึ่งรวมถึงค่าทนายความอันเหมาะสมแก่ผู้ทรงสิทธิด้วย ในกรณีที่เหมาะสม สมาชิกอาจให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานตุลาการเพื่อที่จะสั่งให้ชำระค่าใดและ/หรือชำระค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า แม้จะในกรณีที่ผู้ละเมิดมิได้รู้หรือมิได้มีเหตุอันสมควรที่จะรู้ว่าตนได้เข้าร่วมในการกระทำละเมิดนั้นก็ตาม

ข้อ 46 เพื่อที่ให้มีการป้องปรามที่มีประสิทธิภาพต่อการละเมิด ให้เจ้าพนักงานตุลาการมีอำนาจที่จะสั่งว่า สินค้าที่เจ้าพนักงานตุลาการเห็นว่า ละเมิดนั้น ให้กำจัดเสียโดยมิต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แต่อย่างใดหรือทำลายเสีย เว้นแต่การทำลายนั้นจะขัดกับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่มีอยู่ ให้เจ้าพนักงานตุลาการมีอำนาจที่จะสั่งอีกว่า วัสดุอุปกรณ์ซึ่งใช้เพื่อก่อให้เกิดสินค้าที่ละเมิดขึ้นนั้น ให้กำจัดเสียโดยมิต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แต่อย่างใด และเพื่อที่จะลดการเสี่ยงต่อการกระทำละเมิดอีก ในการพิจารณาคำร้องขอเช่นนั้น ให้พิจารณาถึงความจำเป็นแห่งสัดส่วนระหว่างความร้ายแรงแห่งการละเมิดและการเยียวยาที่สั่งให้ ตลอดทั้งผลประโยชน์ของบุคคลที่สาม...

ข้อ 59 โดยมีให้เสื่อมเสียต่อสิทธิฟ้องร้องอื่น ๆ ที่มีให้แก่ผู้ทรงสิทธิ และภายใต้บังคับแห่งสิทธิของจำเลยที่จะขอให้มีการทบทวน โดยเจ้าพนักงานตุลาการ ให้เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจมีอำนาจที่จะสั่งให้ทำลายหรือกำจัดสินค้าที่ละเมิดตามหลักเกณฑ์ที่ระบุไว้ในข้อ 46 ข้างต้น

1.3.5 หลักการที่เกี่ยวข้องกับการบังคับคดี

ข้อ 42 ให้สมาชิกจัดให้มีวิธีพิจารณาความทางศาลในทางแพ่งแก่ผู้ทรงสิทธิ เกี่ยวกับการบังคับให้เป็นไปตามสิทธิทางทรัพย์สินทางปัญญาซึ่งความตกลงนี้ครอบคลุมถึงให้จำเลยมีสิทธิได้รับคำบอกกล่าวเป็นลายลักษณ์อักษรที่ทันต่อเวลา และมีรายละเอียดอย่างเพียงพอรวมทั้งมูลฐานแห่งข้อกล่าวอ้าง ให้คู่ความที่มีปรึกษากฎหมายอิสระเป็นผู้แทนได้ และวิธีพิจารณาความนั้นมีให้ระบุข้อกำหนดที่นักกณสมควรเกี่ยวกับการบังคับให้ต้องปรากฏด้วยตนเอง ให้คู่ความทั้งปวงแห่งวิธีพิจารณาความนั้นมีสิทธิตามสมควรที่จะพิสูจน์ข้อกล่าวอ้างของตนและเสนอพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งปวง วิธีพิจารณาความนั้นต้องกำหนดให้มีวิธีการระบุและคุ้มครองข้อสนเทศที่เป็นความลับ เว้นแต่การนี้จะขัดกับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่มีอยู่

ข้อ 61 ให้สมาชิกกำหนดวิธีพิจารณาความและโทษที่จะใช้บังคับอย่างน้อยในกรณีของการปลอมเครื่องหมายการค้าโดยเจตนาหรือการละเมิดลิขสิทธิ์ในปริมาณเชิงพาณิชย์ การเยียวยาที่มีให้นั้นให้รวมถึงการจำคุกและ/หรือการปรับที่เป็นตัวเงินอันเพียงพอที่จะให้มีการป้องปราม โดยสอดคล้องกับระดับของโทษที่ลงต่อความผิดอาญาที่ร้ายแรงทำนองเดียวกัน ในกรณีที่เหมาะสมการเยียวยาที่มีให้รวมถึงการยึด การริบ และการทำลายสินค้าที่ละเมิดและวัสดุและอุปกรณ์ใดที่ใช้โดยส่วนใหญ่ในการกระทำความผิดนั้นด้วย สมาชิกอาจกำหนดวิธีพิจารณาความอาญาและโทษที่จะใช้บังคับในกรณีอื่น ๆ ของการละเมิดสิทธิทางทรัพย์สินทางปัญญาก็ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่กระทำโดยเจตนาและในเชิงพาณิชย์

2. กฎหมายของต่างประเทศ

ในการศึกษางานออกแบบที่มีความคาบเกี่ยวกันของสิทธิ นอกจากจะทำการศึกษากฎหมายภายในของประเทศไทยแล้ว มีความจำเป็นที่จะต้องหิบบกกฎหมายของต่างประเทศเพื่อนำมาศึกษาเปรียบเทียบให้เห็นถึงพัฒนาการและความแตกต่างในอันที่จะให้ความคุ้มครองแก่งาน ซึ่งในที่นี้ได้เลือกหิบบกกฎหมายของประเทศฝรั่งเศส ประเทศอังกฤษ และประเทศสหรัฐอเมริกาขึ้นมาวิเคราะห์กับกฎหมาย

ของประเทศไทย เพราะทั้งสามประเทศเป็นที่พัฒนาแล้วและยังเป็นประเทศชั้นนำ
 หน่วยงานออกแบบ อีกทั้งประเทศดังกล่าวยังเป็นต้นแบบที่สำคัญในการออกกฎหมาย-
 ลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรของประเทศไทย โดยสามารถแยกอธิบายได้ ดังต่อไปนี้

2.1 ประเทศฝรั่งเศส

ในกรณีของหลักกฎหมายในประเทศฝรั่งเศสที่เกี่ยวกับการคุ้มครอง
 งานออกแบบผลิตภัณฑ์ที่มีความซ้ำซ้อนกัน ในเรื่องการบังคับใช้สิทธิ การกำหนด
 ค่าสินไหมทดแทนและการบังคับคดี มีสาระสำคัญโดยแยกอธิบายได้ดังนี้

ประเทศฝรั่งเศสนับเป็นอีกประเทศหนึ่งที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นประเทศ
 ผู้นำทางด้านการออกแบบ (Design) เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายต่าง ๆ โดยที่ประเทศฝรั่งเศส
 ได้มีแนวความคิดในการให้ความคุ้มครองการออกแบบ (Designs) ที่ยังไม่ชัดเจน
 ในความแตกต่างระหว่างศิลปะกับศิลปอุตสาหกรรม ซึ่งการนำศิลปะมาทำการประยุกต์
 เพื่อใช้ประโยชน์ กับแนวความคิดที่ต้องการแยกความคุ้มครองงานทางด้านศิลปะ
 กับศิลปอุตสาหกรรมออกจากกันอย่างเด็ดขาด โดยเห็นว่างานด้านศิลปะประยุกต์
 ควรจะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ (Copyright) และงานที่เกี่ยวกับ
 การออกแบบอุตสาหกรรมควรได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายที่คุ้มครองการออกแบบ
 (Designs) และต้นแบบ (Model)

ด้วยเหตุนี้ ประเทศฝรั่งเศสจึงได้นำแนวความคิดที่จะนำมาใช้เพื่อพิจารณา
 เรื่องดังกล่าว โดยนำทฤษฎีเอกภาพทางศิลปะ (The Unity of Art Theory) อันมี
 สาระสำคัญ คือ ศิลปะไม่อาจให้คำนิยามได้ จึงไม่ควรแยกความแตกต่างระหว่าง
 งานศิลปะบริสุทธิ์กับศิลปอุตสาหกรรม ซึ่งการออกแบบ (Designs) ได้รับการคุ้มครอง
 จากกฎหมายโดยตรงตามกฎหมายการออกแบบฉบับวันที่ 19-24 กรกฎาคม ค.ศ. 1793
 ที่ให้ความคุ้มครองอย่างกว้าง ๆ เช่น งานจิตรกรรม และงานการออกแบบบางอย่าง
 เท่านั้น โดยกฎหมายฉบับนี้ยังมีความไม่แน่ชัดว่างานศิลปอุตสาหกรรมจะได้รับความ
 คุ้มครองหรือไม่

ฉะนั้น ในเวลาต่อมากฎหมายการออกแบบฉบับวันที่ 18 มีนาคม ค.ศ. 1806 ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ที่เป็นอิสระขึ้น เช่น การคุ้มครองงานออกแบบเสื้อผ้า เครื่องแต่งกายไว้ด้วย และได้ขยายขอบเขตการคุ้มครองออกไปอีก และในที่สุดก็ได้พัฒนามาเป็นกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองการออกแบบอุตสาหกรรมแต่เพียงอย่างเดียว ทั้งนี้ยังรวมถึงงาน 3 มิติ เช่น หุ่นจำลองและการสร้างสรรค์งานออกแบบอุตสาหกรรมทุกประเภท¹

ต่อมาได้มีกฎหมายฉบับลงวันที่ 11 มีนาคม ค.ศ. 1902 ออกมาเพื่อที่จะพยายามแก้ไขปัญหาเรื่องการซ้ำซ้อนระหว่างศิลปะในทางอุตสาหกรรมและศิลปะ-บริสุทธิ์ โดยเพิ่มเติมข้อความลงในมาตรา 1 ในกฎหมายฉบับปี 1793 ว่า ปฏิมากรและนักออกแบบตกแต่งได้รับสิทธิเช่นเดียวกันไม่ว่าคุณสมบัติและความมุ่งหมายของงานจะเป็นอย่างไร โดยมุ่งคุ้มครองถึงการแสดงออกทั้งหลายโดยไม่คำนึงว่าจะเป็นทางด้านศิลปะหรือไม่

ในกรณีนี้ได้ทำการศึกษาถึงปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองงานออกแบบผลิตภัณฑ์ในเรื่องการบังคับคดี การกำหนดค่าสินไหมทดแทน และการบังคับคดี โดยมีหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องแยกอธิบายได้ดังต่อไปนี้

2.1.1 หลักการที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้สิทธิ

รูปแบบการบังคับใช้สิทธินั้น การฟ้องคดีอาญาเป็นอำนาจของรัฐ ที่ให้พนักงานอัยการเป็นคนฟ้องแต่เพียงผู้เดียว ซึ่งพนักงานอัยการของประเทศฝรั่งเศสทำหน้าที่เป็นเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีชั้นผู้ใหญ่ด้วย โดยพนักงานอัยการสามารถทำได้ทั้งรับคำร้องทุกข์และกล่าวโทษ อีกทั้งมีอำนาจไต่สวนเบื้องต้นได้ นอกจากนั้นยังสั่งให้ตำรวจสืบสวนสอบสวนเพื่อรวบรวมหลักฐานประกอบการพิจารณาคดีได้ ถ้าไม่พอใจการสอบสวนของตำรวจ พนักงานอัยการจะเดินทางไปยังที่เกิดเหตุ ทำการสอบสวนด้วยตัวเองก็ได้ ประการสำคัญในการตัดสินคดีอาญาของศาลจะต้องมีพนักงานอัยการเข้าร่วม

¹สมพร พรพัฒนเลิศกุล, “งานอันเป็นวัตถุแห่งลิขสิทธิ์,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), หน้า 228-229.

เป็นองค์คณะด้วยเสมอ ผู้พิพากษาคนไหนพิจารณาคดีโดยไม่มีพนักงานอัยการอยู่ด้วย คำพิพากษานั้นเป็นอันว่าต้องโมฆะ¹

การบังคับสิทธิในลิขสิทธิ์ในประเทศฝรั่งเศสจะมีทั้งมาตรการทางแพ่งและทางอาญา มาตรการในทางแพ่ง ศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้ทรงสิทธิกระบวนการทางแพ่งเป็นไปตามกระบวนการกฎหมายจารีตประเพณีทางแพ่งของฝรั่งเศส ส่วนมาตรการทางอาญา เป็นไปตามกระบวนการกฎหมายจารีตประเพณีทางอาญาของฝรั่งเศส อธิบายได้ดังนี้

บุคคลธรรมดาที่ละเมิดสิทธิในงานของผู้สร้างสรรค์ต้องระวางโทษไม่เกินจำคุกไม่เกิน 3 ปี และปรับ 300,000 ยูโร ในกรณีที่เป็นการทำความผิดซ้ำ โทษดังกล่าวจะเพิ่มเป็นสองเท่า นอกจากนี้ศาลอาจมีคำสั่งให้ทำการปิดบริษัทที่ละเมิดสิทธิบางส่วนหรือทั้งหมดเป็นการชั่วคราวหรือถาวรเป็นเวลาไม่เกิน 5 ปี และศาลสามารถพิพากษาให้ทำลายสินค้าละเมิดสิทธิ รวมทั้งประกาศโฆษณาคำพิพากษาดังกล่าว

สำหรับการบังคับใช้สิทธิในงานออกแบบตามสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์นั้น หากเป็นคดีทางแพ่ง เป็นไปตามหลักเกณฑ์ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศสฉบับใหม่ โดยไม่มีศาลเฉพาะที่มีอำนาจพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบผลิตภัณฑ์ ภายใต้คำสั่งของอธิบดีศาลชั้นต้นในการรวบรวมหลักฐาน ผู้เสียหายอาจให้เจ้าพนักงานศาลเตรียมรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งของหรืออุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ซึ่งหลังจากนั้น ผู้เสียหายอาจให้ตำรวจศาลทำการยึดสินค้าดังกล่าวได้ สำหรับการประเมินค่าเสียหายขึ้นอยู่กับหลักฐานและขอบเขตของการละเมิดที่ผู้ทรงสิทธิได้เสนอแก่ผู้พิพากษาพิจารณา ซึ่งผู้พิพากษาจะพิจารณาค่าเสียหายโดยประเมินจากความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อผู้ทรงสิทธิและผลกำไรที่ผู้ทรงสิทธิสูญเสียไป โดยผู้พิพากษามีอิสระประเมินจำนวนค่าเสียหายดังกล่าว

2.1.2 หลักการที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดค่าสินไหมทดแทน

บทบัญญัติใน Intellectual Property Code (Legislative Part) ใน Article L612-10

¹นิติภูมิ นวรัตน์, อัยการเปรียบเทียบ (2) [Online], available URL: <http://www.nitipoom.com>, 1999 (November, 8).

วรรค 2¹ ในกรณีที่ระยะเวลาการห้ามเปิดเผยสาระสำคัญและรายละเอียดของการประดิษฐ์ได้ขยายออกไปตามบทบัญญัติในมาตรานี้ บุคคลผู้ซึ่งยื่นคำขอรับสิทธิบัตร มีสิทธิที่จะได้รับค่าชดเชยในจำนวนเท่ากับผลเสียหายที่เกิดขึ้น หากตกลงกันไม่ได้ให้ศาลชั้นต้นเป็นผู้กำหนด การดำเนินกระพิจารณาทั้งหลายที่อยู่ภายใต้ขอบอำนาจของศาลชั้นต้นให้กระทำในสำนักงานศาล

วรรค 3² ผู้ทรงสิทธิบัตรอาจยื่นคำขอต่อศาลให้มีการทบทวนค่าชดเชยในวรรคก่อนภายในกำหนดระยะเวลาหนึ่งปีนับแต่วันที่คำวินิจฉัยชี้ขาดถึงที่สุด

วรรค 4³ ผู้ทรงสิทธิบัตรต้องนำพยานหลักฐานมาแสดงว่าตนได้รับความเสียหายในจำนวนที่มากกว่าจำนวนค่าชดเชยที่ศาลวินิจฉัยให้

Article L615-1⁴

การฝ่าฝืนสิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตรตามมาตรา L613-3 ถึง มาตรา L613-6 ถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิตามกฎหมาย

¹Article L612-10 วรรค 2 Where a prohibition has been extended under this Article, the owner of the patent application shall be entitled to compensation commensurate with the loss incurred. Failing amicable agreement, such compensation shall be laid down by the First Instance Court. Proceedings at all levels of jurisdiction shall take place in court chambers.

²Article L612-10 วรรค 3 A petition for revision of the compensation provided for in the foregoing paragraph may be filed by the owner of the patent on expiry of one year after the date of the final judgment determining the amount of the compensation.

³Article L612-10 วรรค 4 The owner of the patent shall furnish evidence showing that the loss suffered by him is in excess of the assessment of the court.

⁴Article L615-1 Any violation of the rights of the owner of a patent, as set forth in Articles L613-3 to L613-6, shall constitute an infringement.

An infringement shall imply the civil liability of the infringer.

ผู้ฝ่าฝืนสิทธิบัตรต้องรับผิดชอบแพ่งต่อความเสียหายอันเกิดจากการฝ่าฝืนสิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตรนั้น

Article L615-3¹

ในกรณีที่มีการดำเนินคดีละเมิดสิทธิบัตรในทางศาล ประชานศาล ผู้ซึ่งทำหน้าที่ในการสรุปสำนวนการพิจารณาคดีอาจมีคำสั่งห้ามการกระทำอันมีลักษณะเป็นการฝ่าฝืนสิทธิของผู้ทรงสิทธิตามสิทธิบัตร หรือให้ผู้กระทำการดังกล่าวจัดหาเงินประกันเพื่อเป็นการชดใช้ค่าเสียหายอันเกิดแก่ผู้ทรงสิทธิบัตร

ศาลจะอนุญาตตามคำขอให้มีการสั่งห้ามชั่วคราวระหว่างพิจารณา หรือให้คู่ความวางเงินประกันต่อศาลได้ต่อเมื่อการดำเนินคดีละเมิดดังกล่าวปรากฏให้เห็นชัดว่า สิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตรได้ถูกละเมิดและผู้ทรงสิทธิได้แสดงให้ศาลเห็นในเวลานั้นว่า มีมูลเหตุเพียงพอที่จะนำวิธีคุ้มครองชั่วคราวมาใช้แก่กรณี

ศาลอาจมีคำสั่งให้โจทก์วางเงินประกันต่อศาลตามสมควรเพื่อคุ้มครองความเสียหายที่อาจเกิดแก่จำเลย หากปรากฏในภายหลังว่า การกระทำความผิดดังกล่าวไม่เป็นการละเมิดสิทธิบัตรของผู้ทรงสิทธิบัตร

¹Article L615-3 Where proceedings are brought before the Court for infringement of a patent, the President of the Court, acting and ruling in summary proceedings, may provisionally enjoin, under penalty of a daily fine, the carrying out of the allegedly infringing acts or make the continued carrying out of such acts subject to the furnishing of a guarantee to cover indemnification of the patentee.

The request for an injunction or for furnishing of a guarantee shall only be granted if the substantive proceedings appear well founded and are instituted within a short time of the day on which the patentee became aware of the facts on which the proceedings are based.

The judge may condition the injunction on the furnishing by the plaintiff of a guarantee to cover possible indemnification of damages suffered by the defendant if the infringement proceedings are subsequently judged to be unfounded.

Article L615-18¹

ให้ศาลชั้นต้นแห่งกรุงปารีสมีอำนาจในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในการกำหนดค่าชดเชยตามที่กำหนดไว้ในมาตรา L612-10, L613-17, L613-19 และ L613-20

2.1.3 หลักการที่เกี่ยวข้องกับการบังคับคดี

หากจะมองภาพรวมของกระบวนการยุติธรรมในชั้นบังคับคดีระหว่างประเทศไทยกับประเทศฝรั่งเศส โดยไม่คำนึงถึงว่าภาคส่วนที่กฎหมายให้อำนาจเพื่อบังคับคดีนั้น เป็นภาครัฐของประเทศไทยหรือภาคเอกชนของประเทศฝรั่งเศสแล้ว จะเห็นว่า การบังคับคดีของทั้งสองมีความคล้ายคลึงกันมาก เริ่มตั้งแต่อำนาจในการบังคับคดีเป็นอำนาจของเจ้าพนักงานบังคับคดี วิธีการบังคับคดีไม่ว่าจะเป็นการยึดหรือการอายัด การขับไล่ ชั้นตอนต่าง ๆ ในการบังคับคดีจะมีข้อแตกต่างกันเพียงเล็กน้อยในส่วนที่เป็นรายละเอียด หรือขั้นตอนย่อย ๆ บางประการเท่านั้น²

ตัวอย่างคำพิพากษาคดีของศาลที่เกี่ยวข้องกับกรณีความคาบเกี่ยวกันแห่งสิทธิในประเทศฝรั่งเศส

ในปี ค.ศ. 1907 ศาลได้เคยตัดสินว่า นาฬิกาข้อมือซึ่งแม้จะได้รับการออกแบบให้มีตัวเรือนที่บางเป็นพิเศษ การออกแบบดังกล่าวเป็นเพียงเรื่องขอบเขตของแพชชั่นเท่านั้น (Tribunal de Commerce Seine, 23rd May 1907)

ในปี ค.ศ. 1924 ศาลได้เคยตัดสินโดยปฏิเสธการให้ความคุ้มครองสิทธิในประดิษฐ์กรรมดอกไม้ประดิษฐ์เป็นรูปเปลือกหอยโดยให้เหตุผลว่า ผลงานด้านสติปัญญา อันจะได้รับการคุ้มครองว่าเป็นงานทางด้านศิลปะนั้นขึ้นอยู่กับคุณสมบัติ (Merit) ของงานในด้านที่เป็นศิลปกรรม

¹ Article L615-18 Proceedings to Determine Compensation Instituted Under Articles L612-10, L613-17, L613-19 and L613-20 shall be heard by the First Instance Court of Paris.

² กรมบังคับคดี, “รายงานการศึกษาดูงานการบังคับคดีแพ่งโดยภาคเอกชนของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส,” ณ กรุงปารีส และเมืองแคมแปร์, 9-18 มกราคม 2549.

ในระยะต่อมาคำพิพากษาของศาลฝรั่งเศสเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้ออกมาอีกแนวหนึ่ง โดยยอมรับรองให้งานบางอย่างซึ่งมิใช่งานศิลปะบริสุทธิ์ กล่าวคือเป็นงานในด้านอุตสาหกรรมและอื่น ๆ สามารถมีลิขสิทธิ์ได้ เช่น รูปแบบบันไดเครื่องบินงานที่เกี่ยวกับการออกแบบเอกสาร เช่น พันธบัตร ใบหุ้น เป็นต้น

2.2 ประเทศอังกฤษ

ในกรณีของหลักกฎหมายในประเทศอังกฤษที่เกี่ยวกับการคุ้มครองงานออกแบบผลิตภัณฑ์ที่มีความซ้ำซ้อนกัน ในเรื่อง การบังคับใช้สิทธิ การกำหนดค่าสินไหมทดแทน และการบังคับคดี มีสาระสำคัญโดยแยกอธิบายได้ดังนี้

ประเทศอังกฤษ เริ่มมีการคุ้มครองงานออกแบบ (Design) โดยรัฐสภาของอังกฤษได้ออกกฎหมายให้ความคุ้มครอง ในปี ค.ศ. 1787 และในปี ค.ศ. 1839 ได้มีการเพิ่มเติมกฎหมายโดยได้ขยายความคุ้มครองกว้างออกไป โดยได้ให้ความคุ้มครองในรูปแบบใหม่ ๆ เกี่ยวกับการผลิตในทางอุตสาหกรรมระบบการจดทะเบียนได้เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก และในปี ค.ศ. 1875 สำนักงานสิทธิบัตรของประเทศอังกฤษได้รับมอบหมายให้มีหน้าที่รับจดทะเบียนแบบ (Design) ต่าง ๆ และในปี ค.ศ. 1883 ได้มีการรวบรวมกฎหมายสิทธิบัตร เครื่องหมายการค้าและงานออกแบบ (Design) ไว้ในพระราชบัญญัติฉบับเดียวกัน ต่อมาในปี ค.ศ. 1911 กฎหมายลิขสิทธิ์ได้รับการปรับปรุงและเมื่อพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ได้รับการอนุมัติจากรัฐสภาของประเทศอังกฤษและมีผลใช้บังคับก็ได้ก่อให้เกิดความคาบเกี่ยวระหว่างการจดทะเบียนงานออกแบบและการคุ้มครองงานออกแบบตามกฎหมายลิขสิทธิ์ในงานศิลปกรรม โดยที่ตามกฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับนี้ได้ให้ความหมายของลักษณะงานที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์อย่างกว้าง ๆ จึงทำให้งานเกี่ยวกับการออกแบบอุตสาหกรรม (Industrial Design) หลายประเภทสามารถตีความให้เข้าข่ายเป็นงานศิลปกรรม (Artistic Work) ได้ จึงได้มี

¹Her Majesty's Station Office, **Copyright and Designs Law** (London: Harison & Sons, 1977), pp. 27-28.

การกำหนดมาตรการแก้ไขความคุ้มครองในความคาบเกี่ยวแห่งสิทธิเอาไว้ในมาตรา 22¹ โดยกำหนดให้ไม่ปรับใช้กฎหมายลิขสิทธิ์กับการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่สามารถจดทะเบียนตามกฎหมายสิทธิบัตรและการออกแบบผลิตภัณฑ์ได้ เว้นแต่กรณีการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่สามารถจดทะเบียนได้นี้ ไม่ได้ใช้หรือมุ่งที่จะใช้ในฐานะหุ่นจำลอง หรือแบบลวดลายสำหรับการผลิตโดยกระบวนการอุตสาหกรรมใด ๆ

หลักตามมาตรา 22 ได้ก่อให้เกิดประเด็นการพิจารณาวันที่ได้ใช้หรือมีเจตนาจะใช้ โดยพิจารณาจากเจตนาสร้างสรรค์งานก่อนแรกว่า ไม่ได้มีเจตนาเพื่อผลทางอุตสาหกรรมเป็นหลัก แม้ว่าภายหลังจะเกิดเจตนาเช่นว่านี้ก็ตาม

จากกรณีที่ได้เปลี่ยนแปลงเจตนาไปแสวงหาประโยชน์ทางอุตสาหกรรมในภายหลัง ทำให้ไม่สามารถนำหลักมาตรา 22 ดังกล่าวมาปรับใช้ อันทำให้จุดมุ่งหมายในการแก้ไขปัญหาคความคุ้มครองที่ซ้ำซ้อนตามมาตรา 22 ล้มเหลว จึงเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎหมายใหม่ โดยการไม่ต้องคำนึงถึงเจตนาของผู้สร้างสรรค์ในเวลาสร้างสรรค์งาน และได้ประกาศใช้ Copyright Act 1956 โดยการจำกัดความคุ้มครองซ้ำซ้อนหรือความคาบเกี่ยวกันให้มีความแน่นอนชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะตามหลักมาตรา 10² สรุปใจความสำคัญได้ 2 กรณี คือ

ในกรณีที่มีการออกแบบผลิตภัณฑ์ได้ตรงกันกับลักษณะงานศิลปกรรมอันมีลิขสิทธิ์ และได้รับการจดทะเบียนภายใต้กฎหมายการออกแบบผลิตภัณฑ์แล้ว จะถือว่าไม่มีการละเมิดลิขสิทธิ์ในประการใด ๆ ภายใต้ขอบเขตการคุ้มครองของกฎหมายการออกแบบผลิตภัณฑ์ หรือแม้ว่าภายหลังการจดทะเบียนได้สิ้นสุดอายุการคุ้มครองก็ตาม กับในกรณีที่การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ได้ตรงกันกับลักษณะงานศิลปกรรมอันมีลิขสิทธิ์ ซึ่งได้นำมาประยุกต์ใช้กับการผลิตผลิตภัณฑ์ในทางอุตสาหกรรม หรือโดยสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิ เพื่อขาย ให้เช่า เสนอขาย หรือเสนอเช่า ซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในการออกแบบนั้นยังไม่มี การจดทะเบียนการออกแบบผลิตภัณฑ์แล้ว จะถือว่าไม่มี

¹Section 22 of the Copyright Act, 1911.

²ดูรายละเอียดมาตรา 10 ของ Copyright Act, 1956 ก่อนการแก้ไขปรับปรุงโดย Copyright Act, 1968.

การละเมิดลิขสิทธิ์ภายใต้ระยะเวลาคุ้มครอง 15 ปี นับจากวันที่นำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดครั้งแรกเพื่อแสวงหาประโยชน์ดังกล่าว ตามขอบเขตกฎหมายการออกแบบผลิตภัณฑ์หรือภายหลังการคุ้มครอง 15 ปีแล้วก็ตาม

ต่อมามาตรา 10 Copyright Act 1956 ได้ถูกแก้ไขโดย Copyright Act 1968 โดยสรุปหลักมาตรา 10 เหลือเพียงประการเดียว¹ คือ กรณีการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ได้ตรงกันกับลักษณะงานศิลปกรรม จะถือได้ว่าสูญเสียสิทธิการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ในภายหลังสิ้นสุดอายุการคุ้มครองตามกฎหมายการออกแบบผลิตภัณฑ์ อันเป็นการแสดงถึงหลักการคุ้มครองร่วมกัน ทั้งตามกฎหมายการออกแบบผลิตภัณฑ์ และตามกฎหมายลิขสิทธิ์ เพราะแม้ว่าจะได้รับการจดทะเบียนการออกแบบผลิตภัณฑ์จะยังคงได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ภายในระยะเวลา 15 ปี นับจากได้นำผลิตภัณฑ์ที่ใช้กับการออกแบบนั้นมาแสวงหาประโยชน์ในตลาดครั้งแรก

ในปี ค.ศ. 1988 ประเทศอังกฤษได้มีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายใหม่ โดยการประกาศใช้ Copyright, Designs and Patents Act 1988 โดยได้กำหนดให้

1) จะไม่ให้ความคุ้มครองทางลิขสิทธิ์แก่เอกสารการออกแบบ² หรือแบบการบันทึก หรือหุ่นจำลองการออกแบบเพื่อการสร้างงานใด ๆ หรือผลิตภัณฑ์ที่สร้างจากเอกสารการออกแบบนั้น ๆ เว้นแต่ว่างานชิ้นนั้น มีลักษณะเป็นงานศิลปกรรมในตัวเอง

2) ระยะเวลาการคุ้มครองทางลิขสิทธิ์ลงเมื่อได้มีการนำเอางานศิลปกรรมตามขอบเขตของกฎหมายลิขสิทธิ์ ไปแสวงหาประโยชน์ในทางอุตสาหกรรม ไม่ว่าจะโดยเจ้าของลิขสิทธิ์เองหรือโดยสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิและไม่ว่าจะในประเทศอังกฤษหรือประเทศอื่นใด โดยกำหนดให้มีระยะเวลาคุ้มครองไม่เกิน 25 ปี นับจากวันสุดท้ายของปีปฏิทินที่ได้มีการนำสู่ตลาดครั้งแรก

¹ดูรายละเอียดมาตรา 10 ของ Copyright Act, 1956 หลังการแก้ไขปรับปรุงโดย Copyright Act, 1968.

²คำว่า เอกสารการออกแบบ หมายถึง การบันทึกการออกแบบในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะในรูปแบบของรูปเขียน คำพรรณนา ภาพถ่าย หรือการเก็บข้อมูลในคอมพิวเตอร์ หรืออื่น ๆ

จากหลักดังกล่าวเป็นการวางมาตรการแก้ไขการให้ความคุ้มครองซ้ำซ้อนในงานออกแบบผลิตภัณฑ์ ที่อาจเกิดขึ้น โดยกฎหมายลิขสิทธิ์กับกฎหมายการออกแบบผลิตภัณฑ์ไว้มาจนถึงในปัจจุบัน

โดยการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาในงานออกแบบอุตสาหกรรม ซึ่งได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ และสิทธิบัตร ปี ค.ศ. 1988 ของประเทศอังกฤษ โดยมีรูปแบบและลักษณะของงานที่ได้รับการคุ้มครอง ดังนี้ คือ¹

1) โดยวิธีการจดทะเบียนงานออกแบบ (Registered Design) หรือ

2) โดยวิธีการอัตโนมัติตามสิทธิในการออกแบบ (Design) หรือ การออกแบบที่ไม่ต้องจดทะเบียน (Unregistered Design) หรือ

3) ขึ้นอยู่กับกรณีตามกฎหมายลิขสิทธิ์

ในกรณีนี้ได้ทำการศึกษาถึงปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองงานออกแบบผลิตภัณฑ์ในเรื่องการบังคับคดี การกำหนดค่าสินไหมทดแทน และการบังคับคดี โดยมีหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องแยกอธิบายได้ดังต่อไปนี้

2.2.1 หลักการที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้สิทธิ

ในการบังคับสิทธิในทางทรัพย์สินทางปัญญาในประเทศไทย ใช้กระบวนการทางแพ่งเป็นหลัก ทั้งการเรียกร้องค่าเสียหายจากการใช้สิทธิโดยมิชอบ และการขอคุ้มครองชั่วคราวให้หยุดการกระทำละเมิด โดยเจ้าของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่ได้รับความเสียหายมีหน้าที่ต้องดำเนินการบังคับสิทธิด้วยตนเองเหมือนกับการบังคับสิทธิทางแพ่ง ส่วนการใช้กระบวนการทางอาญากับสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญามีน้อยมาก ซึ่งเป็นแนวทางเดียวกับที่เป็นอยู่ในประเทศที่พัฒนาแล้วอื่น ๆ เจ้าของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาต่างใช้การดำเนินคดีแพ่งเป็นหลัก เนื่องจากเป็นการเยียวยาทางแพ่งที่ได้รับความเสียหายโดยตรง² แต่ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะขอหยิบยก

¹Pual Marett, **Concise Course Texts: Intellectual Property Law** (London: Sweet & Maxwell, 1996), p. 67.

²จุมพล ภิญ โยสินวัฒน์, เรื่องเดิม, หน้า 125-126.

เฉพาะการบังคับสิทธิทางอาญามาอธิบาย เพื่อจะได้นำไปเปรียบเทียบกับประเทศไทย
ในส่วนของบทวิเคราะห์ต่อไป

สำหรับการบังคับสิทธิทางอาญาของประเทศอังกฤษนั้น เจ้าของสิทธิ
ในทรัพย์สินทางปัญญาที่ต้องการดำเนินคดีอาญา สามารถเลือกวิธีดำเนินการได้
สามรูปแบบ ดังนี้¹

รูปแบบที่หนึ่ง เจ้าของสิทธิฟ้องคดีอาญาเอง ใน Magistrates Court
ที่มีเขตอำนาจ โดยเจ้าของสิทธิและทนายความของเจ้าของสิทธิจะเป็นผู้ดำเนินคดี
และควบคุมคดีของตนเองทั้งหมด

รูปแบบที่สอง เจ้าของสิทธิแจ้งเรื่องการละเมิดสิทธิต่อตำรวจ โดยให้
ตำรวจและพนักงานอัยการเป็นผู้ดำเนินการให้ รูปแบบนี้ในที่สุดอาจมีการฟ้องร้องคดี
โดยพนักงานอัยการจาก Department of Public Prosecutions หรือ Crown Prosecution
แห่งใดแห่งหนึ่ง ข้อดีของการดำเนินคดีอาญาในรูปแบบที่สอง คือ ตำรวจเป็นผู้ดำเนินการ
สอบสวนและสามารถใช้หมายค้นและหมายอื่น ๆ ในระหว่างการสอบสวนได้ ซึ่งเป็น
ผลดีต่อประสิทธิภาพในการหาพยานหลักฐานและต่อการปราบปรามผู้กระทำละเมิด
นั้น ๆ แต่ผลเสียสำหรับเจ้าของสิทธิ คือ ตำรวจและพนักงานอัยการเป็นเจ้าของสำนวน
และในที่สุด อาจมีความเห็นสั่งไม่ฟ้องหรือดำเนินการไปในทางอื่นที่ไม่ตรงกับความเห็น
ของเจ้าของสิทธิได้ โดยเจ้าของสิทธิไม่มีอำนาจเหนือและไม่สามารถมีส่วนร่วม
ในการตัดสินใจเกี่ยวกับคดีนั้น ๆ

รูปแบบที่สาม เจ้าของสิทธิอาจเสนอเรื่องการละเมิดสิทธิของตนไป
ขอความช่วยเหลือจากองค์กรทางด้านปกครองที่รับผิดชอบในเรื่องเฉพาะนั้น เพื่อให้ช่วย
บังคับสิทธิและช่วยประสานงานต่อให้มีการดำเนินคดีอาญาได้ องค์กรเหล่านี้เป็นไป
ตามกฎหมายที่จัดตั้งและกำหนดอำนาจหน้าที่ให้ เช่น Trading Standards Departments
หรือ Local Weights and Measures Authorities ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบการบังคับ
การตามกฎหมายที่เรียกว่า Trade Descriptions Act รวมตลอดจนการดำเนินคดีอาญา
ในกฎหมายลิขสิทธิ์และเครื่องหมายการค้าในบางกรณี² บทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบ

¹จุมพล ภิญญโณสินวัฒน์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 127-128.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 130.

ทางอาญาของทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศอังกฤษขึ้นอยู่กับประเภทของทรัพย์สินทางปัญญาและเป็นไปตามกฎหมายของแต่ละเรื่อง โดยแยกออกเป็นดังนี้

ในส่วนของลิขสิทธิ์เป็นไปตาม Copyright, Designs and Patents Act 1988 ซึ่งได้บัญญัติความรับผิดทางอาญาของการละเมิดลิขสิทธิ์ไว้ ทั้งในส่วนการละเมิดขั้นต้นและการละเมิดระดับรองที่เรียกว่า Primary and Secondary Infringement รวมไว้ในมาตราเดียว คือ Section 107¹

บทบัญญัติ มาตรา 107 นั้น กำหนดระดับของอัตราโทษอาญาทั้งหมดสองระดับขึ้นอยู่กับฐานความผิดแต่ละฐาน กล่าวคือ กำหนดโทษสำหรับฐานความผิดผลิตเพื่อจำหน่ายหรือให้เช่า การนำเข้า หรือการจำหน่ายสินค้าที่ละเมิดสิทธิในลิขสิทธิ์นั้นมีอัตราโทษตามมาตรา 107 (4) ส่วนกำหนดโทษสำหรับฐานความผิดฐานมิไว้ในความครอบครองเพื่อทำธุรกิจ ขายหรือให้เช่า เสนอขายหรือให้เช่า เผยแพร่ต่อสาธารณะ และความรับผิดฐานอื่น ๆ มีอัตราโทษตามมาตรา 107 (5)

โดยสรุป คือ อัตราโทษฐานผลิตเพื่อจำหน่ายหรือให้เช่า การนำเข้า หรือการจำหน่ายสินค้าที่ละเมิดสิทธิในลิขสิทธิ์ คือ โทษจำคุกไม่เกินสองปีหรือปรับหรือทั้งจำทั้งปรับ ส่วนอัตราโทษสำหรับฐานความผิดฐานมิไว้ในความครอบครองเพื่อทำธุรกิจ ขายหรือให้เช่า เสนอขายหรือให้เช่า เผยแพร่ต่อสาธารณะ และความรับผิดฐานอื่น ๆ คือ โทษจำคุกไม่เกินหกเดือนหรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ

อย่างไรก็ตาม ความรับผิดทางอาญาที่บัญญัติไว้ใน Copyright, Designs and Patents Act 1988 นี้ได้กำหนดระดับของเจตนากระทำผิดไว้สูงกว่าความรับผิดในคดีแพ่งทั่วไป โดยโจทก์จะต้องต้องนำสืบให้ได้ตามมาตรฐานของภาระการพิสูจน์ทางอาญาว่า จำเลยกระทำไปโดยความตั้งใจ หรือถือว่าเป็นความตั้งใจกระทำละเมิดลิขสิทธิ์เท่านั้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของระดับความรับผิดทางแพ่งและทางอาญาของผู้กระทำ

¹นอกจากมาตรา 107 ซึ่งเป็นบทบัญญัติองค์ประกอบความผิดอาญาและโทษอาญาดังกล่าวแล้ว ยังมีมาตรา 108 ที่ให้อำนาจศาลในการออกคำสั่งที่เรียกว่า Delivery up ในคดีอาญาและมาตรา 109 บัญญัติเกี่ยวกับหมายค้น (Search Warrants)

ในส่วนของสิทธิบัตร Patents Act 1977 ไม่มีบทบัญญัติโทษทางอาญา ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับกฎหมายสิทธิบัตรของประเทศที่พัฒนาแล้วอื่น ๆ สำหรับความผิดอาญาที่มีอยู่ในกฎหมายสิทธิบัตรเป็นบทบัญญัติเพื่อคุ้มครองระบบการจดทะเบียนเท่านั้น กล่าวคือ เป็นความรับผิดชอบสำหรับการปลอมทะเบียนสิทธิบัตรและการใช้ข้อมูลที่เป็นเท็จในการขอจดทะเบียนสิทธิบัตร¹

ส่วนของแบบผลิตภัณฑ์ตาม Copyright, Designs and Patents Act 1988 นั้น ไม่มีบทบัญญัติโทษทางอาญาเช่นเดียวกับสิทธิบัตร ทั้งในส่วนของแบบผลิตภัณฑ์ที่จดทะเบียนและไม่จดทะเบียน

2.2.2 หลักการที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดค่าสินไหมทดแทน

บทบัญญัติใน Copyright, Design and Patent Act 1988

ข้อ 97 (1)² ในกรณีการกระทำอันเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ หากปรากฏว่าในขณะที่จำเลยได้กระทำละเมิดนั้น ตนมิได้รู้หรือไม่มีเหตุอันควรรู้ว่าจะงานชิ้นนั้นเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย โจทก์ไม่มีสิทธิที่จะเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดจากการละเมิดนั้นจากจำเลยได้ บทบัญญัตินี้ไม่ตัดสิทธิโจทก์ในอันที่จะเรียกค่าเสียหายอื่นใดตามกฎหมาย

(2) ในกรณีการกระทำอันเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์นั้น ให้ศาลพิจารณาถึงพฤติการณ์ทั้งปวง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

¹See Patents Act 1977, Section 109-113.

²ข้อ 97 (1) Where in an action for infringement of copyright it is shown that at the time of the infringement the defendant did not know, and had no reason to believe, that copyright subsisted in the work to which the action relates, the plaintiff is not entitled to damages against him, but without prejudice to any other remedy.

(2) The court may in action for infringement of copyright having regard to all the circumstances, and in particular to-

(a) the flagrancy of the infringement, and

(b) any benefit accruing to the defendant by reason of the infringement, award such additional damages as the justice of the case may require.

(ก) ความร้ายแรงแห่งการกระทำละเมิด และ

(ข) โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ใด ๆ ที่จำเลยได้รับจากการกระทำละเมิด ให้ศาลมีคำสั่งให้โจทก์ได้รับค่าเสียหายเพิ่มเติมตามความยุติธรรมแห่งคดี

ในบทบัญญัติ The Patent Act 1977

ข้อ 61 (1) ภายใต้อำนาจของบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยการดำเนินคดีการละเมิดสิทธิบัตร ผู้ทรงสิทธิบัตรชอบที่จะดำเนินคดีต่อผู้ฝ่าฝืนสิทธิบัตรตามสิทธิบัตรของตนเป็นคดีต่อศาล พร้อมทั้งขอให้ศาลมีคำสั่งดังต่อไปนี้ โดยบทบัญญัติแห่งมาตรานี้ไม่ทำให้อำนาจศาลในการดำเนินกระบวนการพิจารณาต้องเสื่อมเสียไป

(ค) ให้ศาลมีคำสั่งให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหายอันเกิดจากการละเมิดสิทธิบัตร

(ง) ให้ศาลมีคำสั่งให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหายตามจำนวนผลกำไรที่จำเลยได้รับจากการละเมิดสิทธิบัตร

(จ) ให้ศาลมีคำสั่งประกาศว่า สิทธิบัตรนั้นมีผลใช้บังคับได้ตามกฎหมายและสิทธิบัตรดังกล่าวได้ถูกละเมิดโดยจำเลย

(2) ศาลไม่อาจมีคำสั่งให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหายอันเกิดจากการละเมิด พร้อมทั้งค่าเสียหายตามจำนวนผลกำไรแก่โจทก์สำหรับการกระทำละเมิดสิทธิบัตรในคดีเดียวกันนั้น¹

¹ข้อ 61 (1) Subject to the following provisions of this Part of this Act, civil proceedings may be brought in the court by the proprietor of a patent in respect of any act alleged to infringe the patent and (without prejudice to any other jurisdiction of the court) in those proceedings a claim may be made-

(c) for damages in respect of the infringement;

(d) for an account of the profits derived by him from the infringement;

(e) for a declaration or declaratory that the patent is valid and has been infringed by him.

(2) The court shall not, in respect of the same infringement, both award the proprietor of a patent damages and order that he shall be given an account of the profits.

ข้อ 69 (3)¹ บทบัญญัติในมาตรา 62 (2) และ (3) ไม่นำมาบังคับใช้กับการละเมิดสิทธิตามสิทธิบัตรที่กล่าวไว้ในบทบัญญัตินี้ ในกรณีการคำนวณค่าเสียหายอันเกิดจากการละเมิดสิทธิตามสิทธิบัตรในมาตรานี้ ให้ศาลหรือเจ้าพนักงานผู้ตรวจสอบพิจารณาว่า ค่าขอรับสิทธิบัตรของผู้ขอรับสิทธิบัตรซึ่งได้มีการประกาศโฆษณาตามดังกล่าวตามมาตรา 16 แล้วนั้นมีเหตุอันสมควรที่จะได้รับความคุ้มครองสิทธิตามสิทธิบัตรจากการกระทำละเมิดหรือไม่ หากศาลหรือเจ้าพนักงานผู้ตรวจสอบเห็นว่าไม่มีเหตุอันสมควรดังกล่าว ศาลหรือเจ้าพนักงานผู้ตรวจสอบมีอำนาจลดจำนวนค่าเสียหายลงตามที่เห็นสมควร

2.2.3 หลักการที่เกี่ยวข้องกับการบังคับคดี

หากจะมองภาพรวมของกระบวนการยุติธรรมในชั้นบังคับคดีระหว่างประเทศไทยกับประเทศอังกฤษ โดยไม่คำนึงถึงว่า ภาคส่วนที่กฎหมายให้อำนาจเพื่อบังคับคดีนั้น เป็นภาครัฐของประเทศไทยหรือภาคเอกชนของประเทศอังกฤษแล้ว จะเห็นว่า การบังคับคดีของทั้งสองมีความคล้ายคลึงกัน โดยระบบที่เกี่ยวกับการบังคับคดีของประเทศอังกฤษนั้น มีเจ้าพนักงานที่มีหน้าที่ในการบังคับคดีหลายประเภทด้วยกัน ทั้งพนักงานบังคับคดีที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐและพนักงานบังคับคดีที่เป็นพนักงาน-

¹ ข้อ 69 (3) Section 62 (2) and (3) above shall not apply to an infringement of the rights conferred by this section, but in considering the amount of any damages for such an infringement the court or the comptroller shall consider whether or not it would have been reasonable to expect from a consideration of the application as published under section 16 above, that a patent would be granted conferring on the proprietor of the patent protection from an act of the same description as that found to infringe those rights, and if the court or the comptroller finds that it would not have been reasonable, it or he shall reduce the damages to such an amount as it or he think just.

ภาคเอกชน¹ แต่อำนาจในการบังคับคดียังคงเป็นอำนาจของเจ้าพนักงานบังคับคดี เช่นเดียวกัน ส่วนวิธีการบังคับคดีไม่ว่าจะเป็นการยึดหรืออายัด การขับไล่ ขั้นตอนต่าง ๆ ในการบังคับคดีจะไม่ว่าจะเป็นของประเทศไทยหรือของประเทศอังกฤษนั้น มีข้อแตกต่างกันเพียงเล็กน้อยในส่วนที่เป็นรายละเอียด หรือขั้นตอนย่อย ๆ บางประการ ตัวอย่างคำพิพากษาคดีของศาลที่เกี่ยวข้องกับกรณีความคาบเกี่ยวแห่งสิทธิในประเทศอังกฤษ

คดี *Dorling V. Honnor Marine Ltd.*² ข้อเท็จจริงในคดีปรากฏว่า โจทก์เป็นผู้ออกแบบเรือแบบใหม่ใช้ชื่อว่า แมลงป่อง (Scorpion) โดยในแผนแบบซึ่งโจทก์ทำนั้นมีรายละเอียดชิ้นส่วนของเรือซึ่งสามารถนำมาทำเองและประกอบชิ้นส่วนเหล่านั้นเป็นลำเรือด้วยตนเองได้ ต่อมาจำเลยได้ผลิตชิ้นส่วนเป็นชุดประกอบ ซึ่งทำเป็นสามมิติและนำออกจำหน่าย โจทก์จึงฟ้องว่า จำเลยละเมิดลิขสิทธิ์ในงานศิลปกรรม คือ แผนแบบเรือซึ่งโจทก์นั้นทำขึ้น จำเลยต่อสู้ตามมาตรา 10 (2) และ (3) แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ ปี ค.ศ. 1956 ว่า การออกแบบของโจทก์เป็นเรื่องประยุกต์ใช้ในทางอุตสาหกรรมและไม่ได้จดทะเบียนในแบบแผนดังกล่าวการกระทำของจำเลยจึงไม่เป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ของโจทก์

ศาลอุทธรณ์ได้ตัดสินโดยผู้พิพากษาท่านหนึ่งได้ให้เหตุผลว่า แผนแบบเรือไม่อาจจดทะเบียนได้ตามพระราชบัญญัติจดทะเบียนแบบ (Registered Designs Act) ฉะนั้นชุดประกอบของเรือ จึงไม่อาจได้รับความคุ้มครองพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ ปี ค.ศ. 1956 และถือว่าจำเลยละเมิดลิขสิทธิ์ในงานศิลปกรรมของโจทก์

¹สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, รายงานการวิจัยเรื่องการให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบังคับคดีทางแพ่ง (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550), หน้า 25.

²คดี *Dorling v. Honnor Ltd.* (1994) *quotient Chritine Fellner, Industrial Designs Law*, 7.

ประเทศอังกฤษ ได้แยกงานออกแบบให้สามารถได้รับความคุ้มครอง ทั้งแบบจดทะเบียนและแบบที่ไม่ต้องจดทะเบียน

2.3 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ในกรณีของหลักกฎหมายในประเทศสหรัฐอเมริกาที่เกี่ยวกับการคุ้มครองงานออกแบบผลิตภัณฑ์ที่มีความซ้ำซ้อนกัน ในเรื่อง การบังคับใช้สิทธิ การกำหนดค่าสินไหมทดแทน และการบังคับคดี มีสาระสำคัญโดยแยกอธิบายได้ดังนี้

การให้ความคุ้มครองทางกฎหมายในงานออกแบบอุตสาหกรรมเกิดขึ้น เนื่องจากนักกฎหมายในประเทศสหรัฐอเมริกามีความเห็นว่ กฎหมายสิทธิบัตร แต่เพียงอย่างเดียวยังไม่เพียงพอที่จะคุ้มครองงานออกแบบ โดยเหตุผลที่ว่า ตามหลักกฎหมายสิทธิบัตรนั้น สิ่งที่จะได้รับความคุ้มครองจะต้องมีความใหม่ (Novelty) เป็นมาตรฐานที่อยู่ในระดับสูงเกินไป อีกทั้งมีขอบเขตการคุ้มครองที่กว้างมาก ด้วยเหตุนี้ การคาดหวังจะให้ศาลคุ้มครองงานออกแบบอุตสาหกรรมจึงไม่ได้ผลที่เพียงพอ อีกทั้งค่าใช้จ่ายในการขอรับสิทธิบัตรสูงมากและรวมทั้งจะต้องว่าจ้างนักกฎหมายดำเนินการให้ตลอดจนเหตุแห่งความล่าช้าในกระบวนการตรวจสอบการขอรับจดทะเบียนสิทธิบัตร ดังนั้น จึงมีโอกาที่งานออกแบบที่ใช้ประกอบการยื่นคำร้องขอรับจดทะเบียน มีความเสี่ยงต่อการถูกลอกเลียนแบบในช่วงเวลาขอดำเนินการจดทะเบียนงานออกแบบ

ดังนั้น ในปี ค.ศ. 1914 จึงได้มีการพยายามผลักดันรัฐสภาออกกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองงานออกแบบแยกไว้อีกฉบับต่างหาก เพื่อแก้ปัญหาการลอกเลียนแบบที่ขยายตัวเพิ่มขึ้น ในระหว่างปี ค.ศ. 1917-1957 ได้มีการเสนอร่างกฎหมายคุ้มครองงานออกแบบหลายฉบับ ซึ่งหลักการส่วนใหญ่ใช้วิธีคุ้มครองไว้เป็นพิเศษ โดยใช้แนวทาง การคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์แต่จำกัดขอบเขตการคุ้มครองและระยะเวลาการคุ้มครองให้สั้นลง แต่ปรากฏว่า ไม่มีร่างกฎหมายฉบับใดอันเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวผ่านการพิจารณาจากรัฐสภาของประเทศสหรัฐอเมริกา

แต่อย่างไรก็ตาม ในปี ค.ศ. 1955 ซึ่งเป็นเวลาที่มีการเริ่มต้นแก้ไขกฎหมายลิขสิทธิ์ จากความร่วมมือของหลายฝ่าย เช่น สำนักงานลิขสิทธิ์ (Copyright Office) และสำนักงานสิทธิบัตร (Patent Office) ในร่างกฎหมายว่าด้วยการออกแบบ

เพื่อให้ได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมายลิขสิทธิ์ จนในที่สุดร่างกฎหมายดังกล่าวผ่านความเห็นชอบของรัฐสภาและปรากฏอยู่ในกฎหมายลิขสิทธิ์ ค.ศ. 1976¹

ใน Section 102 (a) กำหนดประเภทของงานอันมีลิขสิทธิ์เอาไว้ ซึ่งงานที่ลักษณะของงานศิลปกรรมอยู่ใน Section 102 (a) (5) คือ งานเกี่ยวกับรูปภาพ งานเกี่ยวกับภาพเขียน และงานประติมากรรม

Section 101 ให้คำจำกัดความของ งานเกี่ยวกับรูปภาพ งานเกี่ยวกับภาพเขียนและงานประติมากรรมว่า รวมถึงลักษณะ 2 มิติ หรือ 3 มิติ ของงานเกี่ยวกับศิลปกรรม ภาพเขียน ศิลปะประยุกต์. . .

ดังนั้น เมื่องานชิ้นหนึ่ง อาจได้รับความคุ้มครองทั้งในฐานะแบบผลิตภัณฑ์ ตามกฎหมายสิทธิบัตรและในฐานะงานศิลปกรรมตามกฎหมายลิขสิทธิ์ Section 101 จึงกำหนดบทบัญญัติในลักษณะจำกัดสิทธิที่จะได้รับลิขสิทธิ์ในสิ่งของที่ใช้ประโยชน์ได้เอาไว้ โดยกำหนดว่า แบบผลิตภัณฑ์ของสิ่งของที่มีประโยชน์นั้นจะถือเป็นงานศิลปกรรมได้ ถ้าแบบผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนประกอบเกี่ยวกับลักษณะของงานศิลปกรรมนั้นสามารถแยกได้เป็นอิสระ จากลักษณะเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ของสิ่งของนั้นได้ และสามารถมีอยู่ได้เองโดยอิสระจากลักษณะเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ของสิ่งของนั้น และในปัจจุบันก็ได้มีการเพิ่มเติมหลักการใน Section 101² ให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ได้กำหนดให้งานออกแบบที่มีลักษณะความเกี่ยวพันทั้งกฎหมายลิขสิทธิ์และสิทธิในแบบผลิตภัณฑ์ แม้จะสามารถแยกลักษณะทางศิลปะได้เป็นอิสระ หากได้รับความคุ้มครองตามสิทธิตามแบบผลิตภัณฑ์แล้วจะไม่สามารถฟ้องร้องโดยอาศัยการคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ได้อีก

ในกรณีนี้ได้ทำการวิจัยปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองงานออกแบบผลิตภัณฑ์ในเรื่องการบังคับคดี การกำหนดค่าสินไหมทดแทน และการบังคับคดี โดยมีหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องแยกอธิบายได้ดังต่อไปนี้

¹ ลิทธิชัย สุวรรณลพ, เรื่องเดิม, หน้า 67.

² มาตรา 101 แก้ไขเพิ่มเติมโดย Copyright Act, 1980.

2.3.1 หลักการที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้สิทธิ

ในการบังคับใช้สิทธินั้นเช่นเดียวกับเจ้าของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา ในประเทศส่วนใหญ่ เจ้าของสิทธิในประเทศสหรัฐอเมริกาบังคับสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา ผ่านการดำเนินคดีแพ่งเป็นหลัก การบังคับสิทธิทางแพ่งนี้สามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบและหลายวิธีการ โดยอาจแบ่งได้เป็นสองประเภทหลักคือ การขอคำสั่งคุ้มครองและการฟ้องเรียกค่าเสียหาย ส่วนการบังคับสิทธิทางอาญานั้นมีน้อยมาก ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับประเทศที่พัฒนาแล้วอื่น ๆ การฟ้องร้องการกระทำความผิดของประเทศสหรัฐอเมริกาดำเนินการได้โดยหน่วยงานของรัฐเท่านั้น

สำหรับการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญานั้น ศาลต่าง ๆ ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้ใช้มาตรฐานการพิสูจน์ทางอาญาเป็นเกณฑ์ในการวินิจฉัย ซึ่งเป็นผลให้รัฐหรือพนักงานอัยการต้องมีภาระการพิสูจน์ในคดีอาญาที่สูงกว่ามาตรฐานในคดีแพ่งในเรื่องเดียวกัน นอกจากนี้ มีคำพิพากษาหลายฉบับที่แสดงให้เห็นว่า ศาลต่าง ๆ ได้พยายามแยกแยะให้เห็นว่า องค์ประกอบความผิดทางอาญามีความแตกต่างจากความรับผิดทางแพ่งในเรื่องเดียวกัน เช่น คดีละเมิดลิขสิทธิ์ที่ฟ้องคดีอาญานั้น พนักงานอัยการมีภาระการพิสูจน์ให้เห็นถึงเจตนาจงใจของจำเลยตาม Section 506 (a) (1) ใน Copyright Act ซึ่งเป็นมาตรฐานที่แตกต่างจากระดับของการนำสืบถึงเจตนาละเมิดในคดีแพ่ง เป็นต้น

การบังคับสิทธิทางอาญาสำหรับลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร มีสาระสำคัญที่แตกต่างกัน ดังนี้

ในส่วน of ลิขสิทธิ์นั้นมีความรับผิดทางอาญา¹ ความรับผิดทางอาญาในกฎหมายลิขสิทธิ์จะต้องเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ที่กระทำโดยจงใจ (Willfully)

¹การละเมิดลิขสิทธิ์ในสหรัฐอเมริกกลายเป็นความผิดทางอาญาครั้งแรก ในปี ค.ศ. 1897 ในฐานะของความผิดเล็กน้อยคล้ายความผิดลหุโทษที่เรียกว่า Misdemeanor จนกระทั่งในการแก้ไขกฎหมายลิขสิทธิ์ ในปี ค.ศ. 1982 จึงได้เปลี่ยนความรับผิดทางอาญาของลิขสิทธิ์บางส่วนเป็นความผิดอาญาทั่วไปที่เรียกว่า Felony และเพิ่มอัตราโทษให้สูงขึ้น ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน See Michael Coblenz, Intellectual Property Crimes, 9Alb. L. J. Sci &Tech. 235, p. 244 (1999).

และกระทำเพื่อวัตถุประสงค์ในประโยชน์เชิงพาณิชย์หรือการหากำไร (For Purposes of Commercial or Private Financial Gain)¹

ส่วนสิทธิบัตรนั้น การละเมิดสิทธิบัตรในประเทศสหรัฐอเมริกา ไม่มีความรับผิดชอบทางอาญา ซึ่งเป็นแนวทางเดียวกันกับประเทศที่พัฒนาแล้วต่าง ๆ เช่น ประเทศอังกฤษ และประเทศส่วนใหญ่ในยุโรป เป็นต้น การเสียหายความเสียหายจากการละเมิดสิทธิบัตร จึงเป็นเรื่องของการเรียกร้องความเสียหายทางแพ่งเท่านั้น อย่างไรก็ตาม กฎหมายสิทธิบัตรได้บัญญัติโทษทางอาญาไว้เพียงมาตราเดียวเป็นความผิดสำหรับการปลอม หรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงสิทธิบัตรที่ได้รับมาตามบทบัญญัติของกฎหมาย ซึ่งเป็นบทบัญญัติในลักษณะเดียวกับการกระทำผิดฐานปลอมเอกสารราชการ² แต่ไม่เกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิบัตรโดยตรง

องค์ประกอบของการกระทำโดยจงใจ (Willfully) ตามมาตรา 506 (a) ของกฎหมายลิขสิทธิ์จำกัดความรับผิดชอบทางอาญาไว้เฉพาะการกระทำที่เกิดขึ้น โดยความจงใจเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบ เพื่อวัตถุประสงค์ในประโยชน์เชิงพาณิชย์หรือการหากำไรด้วย ซึ่งเมื่อเทียบกับความรับผิดชอบทางแพ่งแล้ว จะเห็นว่าความรับผิดชอบทางแพ่งเกิดขึ้นได้แม้เป็นการกระทำโดยเจตนาละเมิดทั่วไป (Innocent Intent) ไม่จำเป็นต้องเป็นการกระทำโดยจงใจ (Willfully) และในทำนองเดียวกัน

¹17 U.S.C. § 506 (a)

²18 U.S.C. § 497 Letters patent

Whoever falsely makes, forges, counterfeits, or alters any letters patent granted or purporting to have been granted by the President of the United States; or

Whoever passes, utters, or publishes, or attempts to pass, utter, or publish as genuine, any such letters patent, knowing the same to be forged, counterfeited or falsely altered

Shall be fined under this title or imprisoned not more than ten years, or both.

ความรับผิดชอบทางแพ่งเกิดขึ้นได้ไม่ว่าจะกระทำเพื่อวัตถุประสงค์ในประโยชน์เชิงพาณิชย์ หรือการค้ากำไรหรือไม่¹

ประเด็นที่มีความสำคัญมากในทางปฏิบัติ คือ การดำเนินคดีอาญากับการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาในประเทศสหรัฐอเมริกา รวมทั้งลิขสิทธิ์จะจำกัดเฉพาะการกระทำละเมิดที่เป็นการลงทุนขนาดใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับองค์กรอาชญากรรมระหว่างประเทศ การละเมิดลิขสิทธิ์งานภาพยนตร์ และสิ่งบันเทิงเสียง² โดยไม่ได้เน้นการฟ้องร้องผู้กระทำละเมิดรายย่อยหรือผู้จำหน่ายที่เป็นลูกจ้างรายวันอย่างข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในประเทศไทย

ข้อสังเกต จะเห็นว่า การบังคับสิทธิทางอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกา จะมีความรับผิดชอบที่มีความรับผิดชอบทางอาญาตามกฎหมายลิขสิทธิ์เท่านั้น แต่สิทธิบัตร จะไม่มีความรับผิดชอบทางอาญา อันเป็นการลดความซ้ำซ้อนหากเกิดกรณีการคาบเกี่ยวกันของสิทธิที่ได้รับการคุ้มครองทั้งสองฉบับในงานออกแบบผลิตภัณฑ์ได้

2.3.2 หลักการที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดค่าสินไหมทดแทน

ในเรื่องค่าสินไหมทดแทน Copyright Act 1976 ได้บัญญัติหลักเกณฑ์และวิธีการกำหนดค่าสินไหมทดแทนไว้ในมาตรา 504 และ 505 ดังต่อไปนี้

มาตรา 504 “การเยียวยาความเสียหายจากการละเมิดโดยการเรียกค่าเสียหายและผลกำไร

(เอ) หลักเกณฑ์ทั่วไป ยกเว้นแต่ได้บัญญัติไว้เป็นอย่างในบทบัญญัติเรื่องลิขสิทธิ์นี้ ผู้ละเมิดลิขสิทธิ์นี้ ผู้ละเมิดลิขสิทธิ์ต้องรับผิดชอบใน

(1) ค่าเสียหายตามความเป็นจริงของเจ้าของลิขสิทธิ์ และผลกำไรที่ได้รับเพิ่มขึ้นของผู้ละเมิดตามที่ได้บัญญัติไว้ในอนุมาตรา (บี) หรือ

(2) ค่าเสียหายตามที่ได้กำหนดไว้โดยพระราชบัญญัติตามที่ได้บัญญัติไว้ในอนุมาตรา (ซี)

¹See 17 U.S.C. § 506 (a). Also see Eric J. Schwartz & David Nimmer, *supra* note 82, p. USA-186.

²Eric J. Schwartz & David Nimmer, *ibid.*, pp. USA-186-USA-187.

(บี) ค่าเสียหายตามความเป็นจริงและผลกำไร เจ้าของลิขสิทธิ์ได้รับสิทธิที่จะได้ชดใช้ค่าเสียหายตามความเป็นจริงที่ได้รับ โดยผลจากการละเมิด และผลกำไรใด ๆ ที่ผู้ละเมิดได้รับเนื่องจากการละเมิด และไม่นำมาพิจารณาถึงในการคำนวณค่าเสียหายตามความเป็นจริง ในการกำหนดผลกำไรของผู้ละเมิด และผู้ละเมิดถูกกำหนดให้พิสูจน์ค่าใช้จ่ายของตนที่จะสามารถนำมาหักได้ รวมทั้งส่วนของผลกำไรที่ได้รับมาโดยปัจจัยอื่นนอกเหนือจากงานอันมีลิขสิทธิ์

(ซี) ค่าเสียหายที่กำหนดโดยพระราชบัญญัติ

(1) ยกเว้นที่ได้บัญญัติใน (2) แห่งอนุมาตรานี้ ในเวลาใด ๆ ก่อนศาลพิพากษาคดีเจ้าของลิขสิทธิ์ อาจเลือกที่จะได้รับชดใช้แทนค่าเสียหายตามความเป็นจริงและเป็นผลกำไร โดยให้ผลกำไร โดยให้กำหนดจำนวนค่าเสียหายตามที่บัญญัติไว้ โดยพระราชบัญญัติเพื่อการละเมิดทั้งหลายที่รวมอยู่ในคดีที่เกี่ยวข้องกับงานใดงานหนึ่ง ซึ่งผู้ละเมิดคนหนึ่งจะต้องรับผิดชอบ โดยลำพังหรือซึ่งผู้ละเมิดสองคนหรือกว่านั้น ต้องรับผิดชอบร่วมกัน ในจำนวนเงินไม่น้อยกว่า 500 ดอลลาร์และ ไม่มากกว่า 50,000 ดอลลาร์ ตามที่ศาลเห็นว่า ยุติธรรม และเพื่อประโยชน์แห่งอนุมาตรานี้ ส่วนทั้งหมดของงานที่ได้มาจากการรวมหรืองานที่ได้รับมาจากงานอื่น ให้ถือว่าเป็นงานเดียว

(2) ในกรณีซึ่งเจ้าของลิขสิทธิ์ได้รับภาระการพิสูจน์ และศาลเห็นว่าการละเมิดได้กระทำโดยจงใจ ศาลอาจใช้ดุลพินิจกำหนดเพิ่มจำนวนเงินค่าเสียหายตามพระราชบัญญัติเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนไม่เกิน 100,000 ดอลลาร์ ในกรณีซึ่งผู้ละเมิดได้รับภาระการพิสูจน์และศาลเห็นว่า ผู้ละเมิดไม่รู้และไม่มีเหตุผลที่จะเชื่อว่าการกระทำของตนเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ ศาลอาจใช้ดุลพินิจลดจำนวนค่าเสียหายตามที่ได้กำหนดโดยพระราชบัญญัติลงให้เหลือเป็นจำนวนไม่น้อยกว่า 200 ดอลลาร์ ศาลอาจยกเลิกค่าเสียหายตามที่กำหนดโดยพระราชบัญญัติในกรณีใด ๆ ซึ่งผู้ละเมิดเชื่อและมีเหตุผลอันสมควรเชื่อเช่นนั้นว่า การใช้งานอันมีลิขสิทธิ์นั้นเป็นการใช้โดยชอบภายใต้มาตรา 107 ถ้าผู้ละเมิดเป็น (1) ลูกจ้างหรือตัวแทนของสถาบันการศึกษาที่ไม่มุ่งหวังกำไร ห้องสมุดหรือการรวบรวมภายในขอบเขตของการจ้าง ซึ่งนายจ้างหรือสถาบันหรือห้องสมุด หรือตัวผู้รวบรวมเองได้กระทำละเมิด โดยการผลิตซ้ำงานเป็นสำเนาจำลองงานหรือการบันทึกเสียง หรือ (2) ในรูปแบบการกระจายเสียงต่อสาธารณะ ที่เป็นการกระทำ

ตามปกติโดยไม่มุ่งหวังผลกำไร (ตามที่ได้กำหนดนิยามไว้ในอนุมาตรา ข แห่งมาตรา 118) โดยได้กระทำการละเมิดด้วยการแสดงงานวรรณกรรมที่ไม่เป็นนาฎกรรม ซึ่งได้โฆษณาแล้วหรือโดยการทำซ้ำการแสดงที่ถ่ายทอดรวมกันเป็นการแสดงงานนั้น”

มาตรา 505 “การเยียวยาความเสียหายจากการละเมิดค่าใช้จ่าย และค่าทนายความในคดีแพ่งภายในพระราชบัญญัตินี้ ศาลอาจใช้ดุลพินิจอนุญาตให้ใช้ค่าใช้จ่ายเต็มจำนวน โดยหรือต่อคู่ความฝ่ายใดนอกจากสหรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ยกเว้นแต่ได้บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่นในพระราชบัญญัตินี้ ศาลอาจกำหนดจำนวนเงินค่าทนายความตามสมควร แก่คู่กรณีฝ่ายที่ชนะในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของค่าใช้จ่ายด้วย”

ในเรื่องค่าสินไหมทดแทนใน United State Code หรือ U.S.C. Title 35 มาตรา 284-285 ดังต่อไปนี้

มาตรา 284 “เมื่อการค้นพบสำหรับโจทก์ ศาลจะตัดสินให้โจทก์ซึ่งค่าเสียหายที่เพียงพอแก่การเยียวยาสำหรับการกระทำละเมิด แต่จะต้องไม่น้อยกว่าค่าสินไหมทดแทนที่สมเหตุสมผลจากการใช้ที่ทำจากสิ่งประดิษฐ์ โดยผู้กระทำละเมิด พร้อมทั้งดอกเบี้ยและราคาที่จะถูกกำหนดโดยศาล

ในกรณีที่ความเสียหายไม่ถูกพบโดยคณะลูกขุน ศาลจะตัดสินกำหนดค่าเสียหายเอาในเหตุการณ์ทั้งสองอย่าง ศาลอาจเพิ่มค่าเสียหายขึ้นไปอีกสามเท่าของความเสียหายที่ค้นพบหรือกะประมาณไว้

ศาลอาจจะรับพยานผู้เชี่ยวชาญในการช่วยตัดสินกำหนดค่าเสียหายหรือค่าใช้จ่ายสิทธิตามเหตุอันสมควร ภายใต้เหตุการณ์อื่น ๆ”

มาตรา 285 “ศาลในคดี Exceptional Case อาจจะตัดสินค่าทนายอันสมควรให้แก่คู่กรณีฝ่ายที่ชนะคดีด้วย

2.3.3 หลักการที่เกี่ยวข้องกับการบังคับคดี

ระบบการบังคับคดีทางแพ่งในประเทศสหรัฐอเมริกา มีการพัฒนาระบบการมากขึ้นทั้งการบังคับใช้กฎหมายของรัฐ วิธีการบังคับคดีเพื่อให้การบังคับคดีของโจทก์นั้นมีความเป็นผลสำเร็จมากที่สุด แต่เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่มีระบบกฎหมายแบบ Common Law ประเทศที่มีการปกครองแบบ

สหพันธรัฐ (Federal System) โดยประกอบไปด้วยมลรัฐต่าง ๆ ซึ่งมีรัฐสภาที่มีอำนาจในการบัญญัติกฎหมายได้เท่าที่ไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งประเทศสหรัฐอเมริกา อันเป็นกฎหมายพื้นฐานของสหรัฐอเมริกา ในการจัดตั้งและกำหนดโครงสร้างงานภายในมลรัฐ ตลอดจนกำหนดความสัมพันธ์ทางการเมือง รัฐสภาได้บัญญัติกฎหมายของรัฐบาลกลาง (Federal Law) หรือ United State Code (U.S. Code) อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งประเทศสหรัฐอเมริกา ในการออกกฎหมายไว้ในกรณีต่าง ๆ และทั้งนี้ในแต่ละรัฐสามารถออกกฎหมายใช้บังคับภายในรัฐได้เอง ภายใต้รัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้มีการผสมผสานรูปแบบของระบบกฎหมายแบบประมวลกฎหมายเข้าไว้ด้วยกัน จึงทำให้มีทั้งการตัดสินบังคับตามหลักความยุติธรรม (Equitable) และการตัดสินบังคับตามกฎหมาย (Judicial Decisions) ตามหลักเกณฑ์ทั่วไปของกฎหมายสหพันธรัฐ ได้บัญญัติให้ศาลของสหพันธรัฐเป็นผู้ดำเนินการบังคับคดีตามคำพิพากษาเองและกฎหมายของมลรัฐ ก็ได้บัญญัติให้ศาลประจำมลรัฐนั้น ๆ เป็นผู้ดำเนินการบังคับคดีตามคำพิพากษาเองและรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐ ได้กำหนดเรื่องการบันทึกทางทะเบียนและการพิจารณาคดีในศาลของมลรัฐอื่น ๆ ทุก ๆ มลรัฐนอกจากนี้รัฐอื่น ๆ ก็ยังอาจจะนำเอากฎหมายใหม่ที่เกิดจากคำพิพากษาของรัฐอื่นมาใช้ในกฎหมายเรื่องการบังคับคดีตามคำพิพากษาของต่างรัฐร่วมกัน The Uniform Enforcement of Foreign Judgements Act (ปรับปรุงแก้ไขในปี 1964) 13 U.S.A. 173 (1980) ที่บัญญัติกฎหมายไว้ว่า ในการจดทะเบียนในรัฐหนึ่งซึ่งคำพิพากษาที่ได้กระทำขึ้นในอีกรัฐหนึ่ง เมื่อได้จดทะเบียนแล้วคำพิพากษานั้น ก็จะมีผลเป็นเช่นเดียวกันกับคำพิพากษาในรัฐที่จดทะเบียนราวกับว่าคำพิพากษานั้น ได้เกิดขึ้นในรัฐนั่นเองซึ่งรัฐต่าง ๆ หลายสิบรัฐที่ยอมรับเอาตัวบทกฎหมายนี้ไปใช้ อย่างไรก็ตามในการกระทำความผิดกล่าวรัฐที่นำไปใช้ต้องยอมรับคำพิพากษาของรัฐอื่นนั้นว่า มีอย่างเดียวกับคำพิพากษาของรัฐตนเองและผลของการบังคับคดีตามคำพิพากษาของรัฐอื่น เมื่อได้ปฏิบัติถูกต้องตามกฎหมายนั้นแล้ว การบังคับคดีก็มีผลโดยชอบ ในรัฐที่ทำการบังคับคดีนั้น¹

¹ศุภลักษณ์ จันทพลาบูรณ์, “ระบบการบังคับคดีทางแพ่ง,” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532), หน้า 11-12.

ศาลของสหรัฐอเมริกายังคงใช้กฎหมายเพื่อทำคำพิพากษาตามกฎหมาย หรือใช้หลักความยุติธรรมเพื่อทำคำบังคับตามหลักความยุติธรรมตามความเหมาะสมแก่ คดีและในบางกรณีตัวบทกฎหมายที่เกี่ยวกับการบังคับคดีก็ทำให้กระบวนการบังคับคดี ตามหลักความยุติธรรมถูกนำมาใช้เพื่อบังคับตามคำพิพากษาตามกฎหมายอีกด้วย ส่วนการบังคับคดีตามคำพิพากษาที่ตัดสินตามกฎหมายจะถูกบังคับโดยการสั่งให้ เจ้าพนักงานของศาลเป็นผู้ไปจัดการทำให้คำพิพากษานั้นมีผลบังคับ

ตัวอย่างคำพิพากษาคดีของศาลที่เกี่ยวข้องกับกรณีความคาบเกี่ยวกัน ของสิทธิในประเทศสหรัฐอเมริกา

คดี Mazer v. Stein (1954) คดีนี้เป็นคดีเกี่ยวกับการลอกเลียนรูปปั้น ผู้หญิงร่ายรำซึ่งถูกใช้เป็นฐานสำหรับ โคมไฟซึ่งศาลตัดสินว่า รูปปั้นดังกล่าวเป็นงาน อันมีลิขสิทธิ์แม้ว่าจะนำมาประกอบเป็นสิ่งของที่ใช้ประโยชน์ได้ (Useful Article) แต่ก็สามารถแยกลักษณะของงานศิลปกรรม คือ รูปปั้นนั้นออกจากลักษณะเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ในฐานะเป็น โคมไฟได้ ฉะนั้นการลอกเลียนรูปปั้นมนุษย์ผู้หญิงร่ายรำ ดังกล่าว จึงเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ได้ ทั้งนี้ไม่ว่ารูปปั้นดังกล่าวนั้นจะได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมายสิทธิบัตรในส่วนของสิทธิบัตรแบบผลิตภัณฑ์หรือไม่ ก็ไม่ทำให้ งานนั้นปราศจากลิขสิทธิ์ได้

คดีดังกล่าวข้างต้นนี้ศาลตัดสินโดยอาศัย The Copyright Act 1909 ต่อมามีการออกกฎหมายลิขสิทธิ์ใหม่ คือ The Copyright Act 1976 แต่มาตรการ ในการแก้ปัญหาความคุ้มครองซ้ำซ้อนระหว่างลิขสิทธิ์ในฐานะงานศิลปกรรม และสิทธิบัตรในฐานะแบบผลิตภัณฑ์ยังคงมีหลักการเหมือนกฎหมายเดิม โดยบัญญัติไว้ในคำจำกัดความของ งานเกี่ยวกับรูปภาพ (Pictorial Work) งานภาพเขียน (Graphic Work) และงานประติมากรรม (Sculpture Work) ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกโดยรวมว่า งานศิลปกรรมตาม Section 101

Section 101 บัญญัติว่า แบบผลิตภัณฑ์ของสิ่งของที่มีประโยชน์จะถือเป็นงานศิลปกรรมได้ ถ้าแบบผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนประกอบเกี่ยวกับลักษณะของงานศิลปกรรมนั้นสามารถแยกได้เป็นอิสระจากลักษณะเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ของสิ่งของนั้น และสามารถมีอยู่ได้เอง โดยอิสระจากลักษณะเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ของสิ่งของนั้น

จากบทบัญญัติดังกล่าว จะเห็นได้ว่า กฎหมายแห่งประเทศสหรัฐอเมริกาถือหลักการพิจารณาว่า ลักษณะทางศิลปะกับประโยชน์ใช้สอยในงานนั้น สามารถแยกจากกันได้หรือไม่ กล่าวคือ แบบผลิตภัณฑ์สามารถมีลิขสิทธิ์ได้แม้เป็นสิ่งของที่ใช้ประโยชน์ได้ (Useful Article) หากส่วนประกอบเกี่ยวกับลักษณะทางศิลปะ แยกออกจากประโยชน์ใช้สอยในตัวผลิตภัณฑ์ได้และการคุ้มครองลิขสิทธิ์ก็จะคุ้มครองเฉพาะส่วนที่เป็นงานศิลปกรรมเท่านั้น

การพิจารณาว่า ลักษณะทางศิลปะกับประโยชน์ใช้สอยแยกกันได้หรือไม่ มีหลักเกณฑ์ดังนี้

1) ต้องเป็นการแยกทางกายภาพ คือ สามารถแยกส่วนที่เกี่ยวกับลักษณะทางศิลปะออกจากส่วนอื่นได้จริง ๆ

2) ต้องเป็นการแยกความคิด คือ พิจารณาจากวัตถุประสงค์ที่แฝงอยู่ โดยถ้าลักษณะทางศิลปะถูกกำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์ในการใช้สอย หรือเพื่อที่จะทำให้สิ่งของนั้นทำงานได้ดียิ่งขึ้น เช่นนี้ถือว่า แยกลักษณะทางศิลปะออกมาจากประโยชน์ใช้สอยไม่ได้ แต่ถ้าลักษณะทางศิลปะดังกล่าวถูกกำหนดขึ้นเพื่อความสวยงาม หรือเพื่อให้สะดวกตาโดยไม่ได้เกี่ยวข้องกับหน้าที่การทำงานเลย จึงจะถือว่าแยกลักษณะทางศิลปะออกมาจากประโยชน์ใช้สอยได้

ลักษณะของกฎหมายสหรัฐอเมริกาข้างต้นจึงยอมให้ผลิตภัณฑ์หรืองานชิ้นหนึ่งนั้นสามารถได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายหลายฉบับได้ หากเข้าลักษณะอันพึงได้รับความคุ้มครอง ฉะนั้นหลักการแบ่งแยกงานศิลปกรรมออกจากแบบผลิตภัณฑ์นั้น จึงเป็นหลักการเพื่อช่วยให้แบบผลิตภัณฑ์หรืองานศิลปกรรมนั้น ได้รับความคุ้มครองตามที่ควรจะเป็น คือ ถ้าแบบผลิตภัณฑ์นั้นมีคุณสมบัติเข้าตามลักษณะที่จะได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์ในฐานะเป็นงานศิลปกรรมแล้ว ก็ควรจะได้รับ ความคุ้มครองลิขสิทธิ์ด้วย

ในการพิจารณาว่า แบบผลิตภัณฑ์จะได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมายลิขสิทธิ์ได้หรือไม่ก็ใช้หลักการแยกแยะลักษณะทางศิลปะออกจากประโยชน์ใช้สอยดังกล่าวข้างต้น กล่าวคือ ถ้าหากแยกออกจากกันได้ ลักษณะเกี่ยวกับศิลปะก็ย่อมถือเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ต่างหากจากสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ แต่ถ้าไม่สามารถแยกออก

จากกันได้ ก็จะได้ถือว่าเป็นลักษณะที่รวมอยู่กับแบบผลิตภัณฑ์ ฉะนั้นความคุ้มครองที่จะได้รับจึงควรจะอยู่ภายในฐานะแบบผลิตภัณฑ์เท่านั้น ไม่ควรได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์ด้วย

นอกจากนี้ หลักเกณฑ์ในการพิจารณาว่า สามารถแยกลักษณะทางศิลปะออกจากหน้าที่ประโยชน์ใช้สอยได้หรือไม่ นั้น ไม่คำนึงถึงเจตนาหรือความตั้งใจของผู้ออกแบบว่า มีเจตนาจะให้มีความสวยงามทางศิลปะหรือไม่ แต่จะพิจารณาจากลักษณะที่ปรากฏเท่านั้น หากมีเจตนาที่จะออกแบบให้มีความสวยงามเป็นศิลปะ แต่ลักษณะที่ปรากฏนั้น ไม่มีลักษณะเช่นนั้น ก็จะไม่ได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์

เหตุผลที่ต้องพยายามแยกลักษณะทางศิลปะออกจากแบบผลิตภัณฑ์ให้ได้ นั้น เนื่องจากไม่ต้องการให้แบบผลิตภัณฑ์ทุกรูปแบบได้รับความคุ้มครองทางลิขสิทธิ์ เพราะโดยปกติการออกแบบสิ่งของที่ใช้ประโยชน์ได้นั้นมักจะนำเรื่องความสวยงามมาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ ดังนั้น ถ้าอนุญาตให้แบบผลิตภัณฑ์ของสิ่งต่าง ๆ ที่มีความสวยงามอยู่ในฐานะงานศิลปกรรมแล้ว ผลิตภัณฑ์ทุกชนิด เช่น เสื้อผ้า ปากกา รถยนต์ ฯลฯ ก็จะเป็นงานศิลปกรรม และได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์ทั้งสิ้น และย่อมเป็นการสร้างระบบผูกขาดอันเป็นอุปสรรคต่อการแข่งขันโดยเสรี

หลักในการแบ่งแยกประโยชน์ใช้สอยกับลักษณะทางศิลปะดังกล่าว ก่อนข้างจะเป็นนามธรรมแต่ก็สามารถทำความเข้าใจจากคดีต่อไปนี้

คดี *Esquire Inc v. Ringer* (1978)¹ คดีนี้มีปัญหาว่า รูปร่างของเสาไฟฟ้าถนนจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ในฐานะที่เป็นงานศิลปกรรมหรือไม่ ข้อเท็จจริง คือ *Esquire Inc* ยื่นคำร้องขอต่อสำนักงานลิขสิทธิ์ให้รับจดทะเบียนเสาไฟฟ้าถนน แต่นายทะเบียนปฏิเสธที่จะรับจดทะเบียน โดยให้เหตุผลว่า เป็นสิ่งที่มุ่งใช้ประโยชน์และไม่มีลักษณะทางศิลปะ *Esquire Inc* จึงได้นำคดีขึ้นสู่ศาล District Court เพื่อให้นายทะเบียนรับจดทะเบียนลิขสิทธิ์ในงานดังกล่าว ศาลวินิจฉัยว่า งานออกแบบผลิตภัณฑ์เสาไฟฟ้าถือเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ และให้นายทะเบียนรับจดทะเบียนลิขสิทธิ์ คดีนี้ได้ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลสูง (Supreme Court) และได้กลับคำพิพากษาของศาล

¹สมพร พรพัฒน์เลิศกุล, เรื่องเดิม, หน้า 235-241.

District Court โดยให้เหตุผลว่า คดีนี้แตกต่างจากคดี Mazer v. Stein เนื่องจากประเด็นของคดี Mazer v. Stein นั้นมีวัตถุประสงค์ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันอยู่แล้วว่าเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ คือ รูปปั้นผู้หญิงร่ายรำเมื่อนำมาประกอบกับสิ่งที่ใช้ประโยชน์ได้ (Useful Article) จึงเห็นได้ชัดว่า เป็นแบบผลิตภัณฑ์ที่สามารถแยกลักษณะทางศิลปะ คือ รูปปั้นดังกล่าวออกจากหน้าที่ในการใช้สอยได้จริง ส่วนประเด็นในคดี Esquire Inc v. Ringer นั้นอยู่ที่ว่า รูปปั้นทั้งหมดของสิ่งของที่ใช้ประโยชน์ได้ คือ เส้าไฟฟ้าถนนนั้นสามารถมีลิขสิทธิ์ได้หรือไม่ และพิพากษาว่า ไม่มีลิขสิทธิ์เนื่องจากไม่สามารถแยกลักษณะทางศิลปะออกจากหน้าที่ประโยชน์ใช้สอยได้ ฉะนั้นการพิพากษาคดีนี้ว่า เส้าไฟฟ้าถนนไม่มีลิขสิทธิ์ จึงไม่เป็นการขัดแย้งกับคดี Mazer v. Stein

ผลของคำพิพากษาคดี Esquire Inc v. Ringer เป็นการอ้างหลักเกณฑ์เรื่องการแยกประโยชน์ใช้สอยให้ชัดเจนยิ่งขึ้น กล่าวคือ หากแยกลักษณะทางศิลปะออกจากแบบผลิตภัณฑ์ได้แล้ว การคุ้มครองลิขสิทธิ์ในแบบผลิตภัณฑ์ก็จะคุ้มครองเฉพาะในส่วนที่มีลักษณะทางศิลปะเท่านั้น ไม่ใช่คุ้มครองลิขสิทธิ์ในแบบผลิตภัณฑ์ทั้งหมดและได้มีแนวคำพิพากษาตามแนวบรรทัดฐานนี้ออกมาอย่างต่อเนื่อง

คดี Carol Barnhart Inc v. Economy Cover Corp. (1985)¹ เป็นเรื่องเกี่ยวกับสิ่งของที่ใช้ประโยชน์ได้ (Useful Article) ซึ่งอยู่ในรูปลำตัวของมนุษย์โดยใช้เป็นหุ่นโชว์เสื้อผ้าในร้านค้าลักษณะด้านหน้านั้นเป็นช่วงหน้าอกของมนุษย์ทั่วไป แต่ด้านหลังเป็น โพรงเพื่อที่จะใช้เกี่ยวเสื้อผ้าให้มีรอยจีบที่ประณีตขึ้น เช่นนี้ศาลตัดสินว่าไม่ได้รับความคุ้มครองโดยลิขสิทธิ์ เพราะไม่สามารถแยกลักษณะทางศิลปะออกจากประโยชน์ใช้สอยได้ เนื่องจากลักษณะเกี่ยวกับความกว้างของไหล่หรือขนาดของทรงอกนั้นมีขึ้นเพื่อให้โชว์เสื้อผ้าได้ดียิ่งขึ้น ลักษณะดังกล่าวไม่เป็นลักษณะทางศิลปะล้วน ๆ

¹คดี Carol Barnhart Inc v. Economy Cover Corp., 773 F. 2d 411 (2d Cir., 1985) quoted in Margreth Barrett, Intellectual Property, pp. 144-150.

คดี *Brandir International v. Cascade Pacific Lumber Co.* (1987)¹ เป็นเรื่องเกี่ยวกับสิ่งของที่ใช้ประโยชน์ได้ในรูปแบบของโครงรถจักรยาน ในตอนแรก โครงดังกล่าวนั้นอยู่ในฐานะงานประติมากรรมโลหะซึ่งไม่มีหน้าที่เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ได้ แต่ต่อมาประติมากร พบว่า งานประติมากรรมนี้สามารถนำมาใช้เป็นโครงรถจักรยาน ได้และต่อมาได้ผลิตโครงเหล็กออกมาเป็นจำนวนมากและขาย เขาได้รับความคุ้มครองในฐานะแบบผลิตภัณฑ์ แต่ไม่ได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์ เพราะไม่สามารถแยกลักษณะทางศิลปะออกจากโครงเหล็กนั้นได้

คดี *Nation theme Production Inc v. Jerry B. Beck, Inc.* (1988)² เป็นเรื่องเกี่ยวกับเครื่องแต่งกายที่ใช้ในงานฮัลโลวีนหรืองานรื่นเริงที่สวมหน้ากาก ซึ่งเครื่องแต่งกายดังกล่าวประกอบด้วย เสื้อผ้าและ/หรือมีสิ่งของเพิ่มเติม ในระหว่างกระบวนการทางความคิดนั้น โจทก์มีแนวคิด ความคิด ภาพวาดและภาพร่าง ของเครื่องแต่งกายเป็นจำนวนมากก่อนที่จะถึงขั้นตอนการผลิต และแม้ว่าเครื่องแต่งกาย เหล่านั้นจะสามารถใช้ในฐานะเสื้อผ้าได้ แต่ผู้สวมเครื่องแต่งกายหรือผู้สวมหน้ากาก ดังกล่าวก็รู้อยู่แล้วว่า ต้องใส่เสื้อผ้าอื่นก่อนที่จะใส่เครื่องแต่งกายดังกล่าว

คดีนี้ศาลให้เหตุผลว่า แม้เครื่องแต่งกายดังกล่าวจะเป็นสิ่งของที่ ใช้ประโยชน์ได้เพราะเป็นสิ่งที่สามารถใส่สวมใส่ได้แต่เครื่องแต่งกายดังกล่าว ก็ไม่สามารถ บรรลุผลในฐานะเสื้อผ้าทั่วไปได้ เครื่องแต่งกายดังกล่าวจึงเป็นศิลปะประยุกต์ภายใต้ The Copyright Act 1976.

จากการศึกษาคดีดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่า ประเทศสหรัฐอเมริกา อาศัยหลักการแบ่งแยกลักษณะทางศิลปะกับประโยชน์ใช้สอย มาแก้ปัญหาคความซ้ำซ้อน ในการให้ความคุ้มครองระหว่างลิขสิทธิ์ในงานศิลปกรรมประเภทศิลปะประยุกต์ กับสิทธิบัตรออกแบบผลิตภัณฑ์ แต่ในปัจจุบันมีการแก้ไขเพิ่มเติมหลักการใหม่ พบว่า

¹คดี *Brandir International v. Cascade Pacific Lumber Co.*, 334 F. 2d n42 (2d Cir., 1987) quoted in *ibid*, p. 150.

²คดี *Nation theme Production Inc v. Jerry B. Beck., Inc.*, 696 F. Supp 1348, 1352 (S.D. Cal 1988)

แม้จะสามารถแยกลักษณะทางศิลปะได้เป็นอิสระ หากได้รับความคุ้มครองตามสิทธิ
ตามแบบผลิตภัณฑ์แล้วจะไม่สามารถฟ้องร้องโดยอาศัยการคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์
ได้อีก

3. กฎหมายของประเทศไทย

ในกรณีของหลักกฎหมายในประเทศอังกฤษที่เกี่ยวกับการคุ้มครองงานออกแบบ
ผลิตภัณฑ์ที่มีความซ้ำซ้อนกัน ในเรื่อง การบังคับใช้สิทธิ การกำหนดค่าสินไหมทดแทน
และการบังคับคดี มีสาระสำคัญโดยแยกอธิบายได้ดังนี้

3.1 หลักการที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้สิทธิ

ในการบังคับใช้สิทธินั้น เนื่องจากพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สิน-
ทางปัญญา มาตรา 3 ไม่ได้กำหนดให้คำนิยามของคดีทรัพย์สินทางปัญญาไว้โดยเฉพาะ
แต่ให้หมายความรวมไว้ในคำว่า คดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ
จึงหมายความว่า ทั้งคดีแพ่งและคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาล-
ทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ สามารถดำเนินคดีที่ศาลทรัพย์สิน-
ทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศได้ นั่นเอง¹

โดยการบังคับใช้สิทธิตามกฎหมายลิขสิทธิ์และสิทธิบัตร มีทั้งกระบวนการ
ในทางแพ่งและอาญา ซึ่งวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะมุ่งศึกษาไปในการบังคับสิทธิทางอาญา
เป็นสำคัญ โดยสามารถแยกอธิบายได้ดังต่อไปนี้

3.1.1 รูปแบบของการบังคับสิทธิในทางอาญา

ไม่ว่าจะเป็นในทางกฎหมายลิขสิทธิ์และสิทธิบัตร จะมีรูปแบบ
ของการบังคับสิทธิในกระบวนการอาญาที่เหมือนกัน ดังนี้

¹ไชยศ หเมธรัชตะ, เรื่องเดิม, หน้า 414.

การฟ้องคดีอาญาตามกฎหมายลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรนั้น สามารถกระทำ
ได้ 2 รูปแบบ คือ การฟ้องคดีโดยพนักงานอัยการกับการฟ้องคดีโดยผู้เสียหาย¹ การฟ้อง
คดีอาญาของพนักงานอัยการเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อพนักงานสอบสวนได้สอบสวนการกระทำ
ความผิดอาญานั้นแล้ว² ส่วนการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหาย เป็นอำนาจของผู้เสียหาย
เองและขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้เสียหาย ทั้งนี้ แม้ว่าในคดีเดียวกันพนักงานอัยการ
จะมีคำสั่งไม่ฟ้อง แต่ก็ไม่ได้ตัดสิทธิของผู้เสียหายในอันที่จะฟ้องการกระทำนั้นด้วยตนเอง
คำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการไม่ทำให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องของผู้เสียหาย
ระงับไป³

โดยรูปแบบการบังคับสิทธิทางอาญาแยกพิจารณาออกเป็น
3 หัวข้อย่อย ดังนี้

1) การฟ้องคดีอาญาโดยพนักงานอัยการ

การฟ้องคดีอาญาโดยพนักงานอัยการเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อพนักงาน-
สอบสวนได้สอบสวนโดยชอบ การกระทำความผิดนั้นตามประมวลกฎหมาย-
วิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120

โดยทั่วไป พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทั้งปวง
ซึ่งคลุมถึงการกระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาเกือบทั้งหมด เช่น สิทธิบัตร
เครื่องหมายการค้า เป็นต้น หากมีการละเมิดเกี่ยวกับสิทธิตามกฎหมายสิทธิบัตรเกิดขึ้น
พนักงานสอบสวนสามารถทำการสอบสวนได้โดยไม่ต้องมีการร้องทุกข์ไว้ก่อน

¹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 บัญญัติว่า บุคคลเหล่านี้
มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล

(1) พนักงานอัยการ

(2) ผู้เสียหาย

²ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 บัญญัติว่า ห้ามมิให้พนักงาน-
อัยการยื่นฟ้องคดีใดต่อศาล โดยมีได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน

³ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 34 บัญญัติว่า คำสั่งไม่ฟ้องคดี
หาตัดสิทธิผู้เสียหายฟ้องคดีด้วยตนเองไม่

แต่สำหรับการกระทำความผิดเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ทั้งหมดซึ่งเป็นความผิดอันยอมความได้นั้น ถือเป็นคดีความผิดต่อส่วนตัว¹ พนักงานสอบสวนจึงสอบสวนได้หลังจากที่มีคำร้องทุกข์จากผู้เสียหายก่อน²

2) การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหาย

ตามกฎหมายไทย ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้เองโดยไม่ต้องผ่านกระบวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวนก่อนก็ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาด้วยตนเองได้โดยไม่ต้องอาศัยการสอบสวนของพนักงานสอบสวน และไม่ต้องขึ้นอยู่กับดุลพินิจในการทำความเห็นและการทำคำสั่งฟ้องคดีอาญาของทั้งพนักงานสอบสวนและของพนักงานอัยการแต่อย่างใด

อำนาจฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายดังกล่าวจึงกว้างขวางและเป็นดุลพินิจของผู้เสียหายโดยแท้ แต่อย่างไรก็ตาม สำหรับการกระทำความผิดอันยอมความได้ ซึ่งหมายถึง การกระทำความผิดเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ทั้งหมด ผู้เสียหายซึ่งจะเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาถูกจำกัดระยะเวลาที่จะฟ้องคดีไว้เพียงสามเดือนนับแต่วันที่รู้เรื่องและรู้ตัวผู้กระทำ ความผิดซึ่งเป็นระยะเวลาที่สั้นกว่าการฟ้องคดีอาญาทั่วไป แต่หากผู้เสียหายได้ร้องทุกข์ไว้ตามระเบียบแล้ว ก็มีอำนาจที่จะฟ้องคดีได้ภายในกำหนดอายุความคดีอาญาเช่นเดียวกับคดีอาญาทั่วไป ทั้งนี้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 95 และมาตรา 96³

¹พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 66 บัญญัติว่า ความผิดตามพระราชบัญญัตินี้เป็นความผิดอันยอมความได้

²ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 121 บัญญัติว่า พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทั้งปวง

แต่ถ้าเป็นคดีความผิดต่อส่วนตัว ห้ามมิให้ทำการสอบสวน เว้นแต่จะมีคำร้องทุกข์ตามระเบียบ

³ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 96 บัญญัติว่า ภายใต้งบบังคับมาตรา 95 ในกรณีความผิดอันยอมความได้ ถ้าผู้เสียหายมิได้ร้องทุกข์ภายในสามเดือนนับแต่วันที่รู้เรื่องและรู้ตัวผู้กระทำความผิด เป็นอันขาดอายุความ

3) หลักพิจารณาของการฟ้องคดีอาญาโดยพนักงานอัยการและผู้เสียหาย การบังคับสิทธิทางอาญาคดีทรัพย์สินทางปัญญาที่ฟ้องโดยพนักงานอัยการและโดยผู้เสียหายต่างใช้หลักวิธีพิจารณาความอาญาทั่วไปเหมือนกันและใช้การพิจารณาพิสูจน์ทางอาญาเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตาม การฟ้องคดีอาญาโดยพนักงานอัยการและผู้เสียหายมีกระบวนการพิจารณาที่แตกต่างกันอยู่

(1) การรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน

ในกรณีการฟ้องคดีอาญาโดยพนักงานอัยการนั้น ก่อนที่พนักงานอัยการจะฟ้องคดีอาญาได้ พนักงานสอบสวนต้องทำการสอบสวนก่อน และในการสอบสวนคดีอาญาดังกล่าว ซึ่งรวมถึงการสอบสวนการละเมิดสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาประเภทต่าง ๆ นั้น เป็นอำนาจของพนักงานสอบสวนที่จะสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่จะสามารถกระทำได้และพนักงานสอบสวนมีดุลพินิจที่จะทำการตรวจค้นหรือหมายเรียกบุคคลมาเป็นพยานได้

ข้อดีของการใช้อำนาจรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมาย จึงเป็นผลดีในทางเพิ่มประสิทธิภาพและความรวดเร็วในการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของเจ้าสิทธิประเภทต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติกลับปรากฏว่า มีการร้องเรียนเกี่ยวกับการใช้อำนาจรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนดังกล่าวว่า ดำรงได้ใช้อำนาจอย่างไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ถูกต้อง อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงปัญหาในทางปฏิบัติถึงเหตุขัดข้องในชั้นการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน ก่อให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินคดีได้

(2) การสอบสวนและการไต่สวนมูลฟ้อง

สำหรับการไต่สวนมูลฟ้องนั้น หากเป็นกรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์เป็นดุลพินิจศาลที่จะไต่สวนมูลฟ้องหรือไม่ก็ได้ ซึ่งในทางปฏิบัติ ศาลจะมีคำสั่งให้ประทับฟ้องของพนักงานอัยการไว้เลยโดยไม่ทำการไต่สวนมูลฟ้อง ทั้งนี้ เนื่องจากคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ได้ผ่านการสอบสวนของพนักงานสอบสวนและการตรวจสำนวนจากพนักงานอัยการมาแล้ว การฟ้องคดีอาญา โดยพนักงานอัยการ จึงได้รับประโยชน์และความรวดเร็วในการที่ไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้องในชั้นพิจารณาของศาล

ในทางตรงข้าม สำหรับการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายนั้น ผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีอาญาได้ทันที แต่เมื่อผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาแล้ว ศาลต้องทำการไต่สวนมูลฟ้องก่อน ทำให้ต้องใช้ระยะเวลาสำหรับขั้นตอนการไต่สวนมูลฟ้อง

เมื่อเปรียบเทียบความรวดเร็วหรือระยะเวลาในการดำเนินคดีอาญาโดยพนักงานอัยการและผู้เสียหายแล้ว จะเห็นได้ว่า การฟ้องคดีโดยพนักงานอัยการต้องใช้ระยะเวลาในการรอการสอบสวนของพนักงานสอบสวน แต่ไม่ต้องมีการไต่สวนมูลฟ้องในทางปฏิบัติ ในขณะที่การดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายเป็นโจทก์ยื่นฟ้องเองไม่ต้องใช้ระยะเวลาในการรอการสอบสวนของพนักงานสอบสวน แต่ต้องมีการไต่สวนมูลฟ้องก่อนที่ศาลจะประทับฟ้องไว้พิจารณา

(3) อำนาจควบคุมการดำเนินคดี

การฟ้องคดีอาญาโดยพนักงานอัยการ กล่าวได้ว่า พนักงานสอบสวนเป็นผู้ที่มีอำนาจควบคุมการดำเนินคดีอาญาในเบื้องต้น และเมื่อสอบสวนเสร็จ พนักงานสอบสวนต้องทำความเห็นเสนอพนักงานอัยการ ในขั้นนี้พนักงานอัยการจึงเป็นผู้มีอำนาจในการพิจารณาและมีคำสั่งต่าง ๆ เกี่ยวกับสำนวนและการกระทำความผิดอาญานั้น ๆ ซึ่งพนักงานสอบสวนอาจมีความเห็นแตกต่างไปจากความประสงค์ของผู้เสียหาย หรือพนักงานอัยการอาจมีความเห็นไม่ฟ้องหรืออาจสั่งฟ้องบุคคลใดในความผิดที่แตกต่างจากความประสงค์ของผู้เสียหายได้

ในทางตรงข้าม การฟ้องคดีอาญาที่ผู้เสียหายเป็นผู้ดำเนินคดีหรือยื่นฟ้องเองผู้เสียหายย่อมมีอำนาจควบคุมการดำเนินคดีอาญานั้น ๆ ได้อย่างเต็มที่

(4) ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี

การฟ้องคดีอาญาโดยพนักงานอัยการ ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ มาจากงบประมาณของรัฐ โดยผู้เสียหายไม่ต้องรับผิดชอบ

ในทางตรงข้าม การฟ้องคดีอาญาที่ผู้เสียหายเป็นผู้ดำเนินคดีหรือยื่นฟ้องเอง ผู้เสียหายต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี

3.1.2 บทกำหนดโทษ

โดยทั่วไป เนื้อหาบทบัญญัติของความผิดทางอาญาแยกเป็นสองส่วน คือ ส่วนที่บัญญัติความรับผิดชอบว่าการกระทำใดบ้างที่จะเป็นความผิดอาญา และส่วนที่เป็นบทกำหนดโทษอาญาว่าผู้กระทำความผิดควรต้องรับโทษอาญาเป็นอย่างไร

สำหรับบทบัญญัติความรับผิดชอบในกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญานั้น เป็นไปตามบทบัญญัติในกฎหมายฉบับต่าง ๆ ที่บัญญัติถึง แต่วิทยานิพนธ์เล่มนี้ประสงค์ที่จะจำกัดการศึกษาไปในส่วนของบทกำหนดโทษทางอาญา ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2542 เป็นสำคัญ

บทกำหนดโทษของพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 อยู่ในหมวด 8 บทกำหนดโทษ ซึ่งแบ่งเป็น 9 มาตรา ได้แก่ มาตรา 69 ถึงมาตรา 77

จากพระราชบัญญัตินี้ มีข้อสังเกตบางประการ ดังนี้

1) บทบัญญัติที่มีบทกำหนดโทษของพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 นั้น บทกำหนดโทษหลักที่ใช้บังคับกับการละเมิดลิขสิทธิ์ในทางอาญามีสองมาตรา คือ มาตรา 69 และมาตรา 70

ในบทกำหนดโทษหลักตามมาตรา 69 และมาตรา 70 แต่ละมาตรา แบ่งออกเป็นสองวรรค โดยในมาตรา 69 วรรคหนึ่งและมาตรา 70 วรรคหนึ่ง เป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ทั่วไป ส่วนมาตรา 69 วรรคสองและมาตรา 70 วรรคสอง เป็นการกระทำเพื่อการค้า บทบัญญัติทั้งสองมาตราดังกล่าวล้วนมีการกำหนดโทษขั้นต่ำไว้ทุกวรรค ซึ่งเป็นลักษณะที่แตกต่างจากบทกำหนดโทษของพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2542

เนื่องจากขอบเขตของกฎหมายลิขสิทธิ์มีลักษณะกว้างและครอบคลุมงานสร้างสรรค์ทั่วไป ดังนั้น การกำหนดโทษขั้นต่ำตามมาตรา 69 วรรคสอง ไว้ให้จำคุกตั้งแต่หกเดือนถึงสี่ปี หรือปรับตั้งแต่หนึ่งแสนบาทถึงแปดแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และมาตรา 70 วรรคสอง ไว้ให้จำคุกตั้งแต่สามเดือนถึงสองปีหรือปรับตั้งแต่ห้าหมื่นบาทถึงสี่แสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ อาจเหมาะสมกับการลงโทษผู้ละเมิดลิขสิทธิ์ขนาดใหญ่ เพราะเป็นการบังคับศาลว่าอย่างน้อยต้องกำหนดโทษ ให้จำคุกตั้งแต่หกเดือนหรือปรับ

หนึ่งแสนบาท ในกรณีตามมาตรา 69 วรรคสอง แต่สำหรับผู้ละเมิดลิขสิทธิ์รายเล็ก ถูกจ้างรายวัน หรือผู้ใช้งานที่ทำช้งานนั้น จะเห็นว่า การบังคับให้ศาลต้องกำหนดโทษ อย่างน้อยให้จำคุกตั้งแต่หกเดือน หรือปรับหนึ่งแสนบาท เกิดความไม่เหมาะสม อย่างเห็นได้ชัด

ดังนั้น การบัญญัติบทกำหนดโทษในลักษณะที่กำหนดโทษขั้นต่ำไว้ ดังกล่าวเช่นนี้ จึงเป็นผลเสียต่อความเป็นธรรมและกระบวนการยุติธรรม โดยไม่สามารถ กำหนดโทษให้เหมาะสมกับข้อเท็จจริง ขนาดของการละเมิด และความเสียหาย ในแต่ละกรณีได้

2) สัดส่วนของโทษจำคุกและโทษปรับตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 69 ถึง 72 มีสัดส่วนของโทษจำคุกและโทษปรับสถานเดียวกัน คือ สัดส่วนของโทษจำคุก 1 ปี และโทษปรับ 200,000 บาท การใช้สัดส่วนโทษจำคุก และโทษปรับที่สอดคล้องกันตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวน่าจะเป็นผลดีต่อการกำหนด มาตรฐานของโทษ โดยเฉพาะหากเทียบกับกฎหมายสิทธิบัตรที่ใช้สัดส่วนโทษจำคุกและ โทษปรับที่แตกต่างกันจนไม่สามารถอธิบายเหตุผลได้ แต่อย่างไรก็ตามพระราชบัญญัติ ลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 เลือกใช้สัดส่วนของโทษปรับที่สูงมาก กล่าวคือ โทษจำคุก 1 ปี และโทษปรับ 200,000 บาท จึงอาจก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการกระทำความผิดที่ไม่รุนแรง ซึ่งจะต้องรับโทษที่สูงจนเกินสมควรได้ และอาจเป็นแรงจูงใจให้เจ้าของสิทธิในสิทธิบัตร ตัดสินใจเสี่ยงมาใช้ประโยชน์จากอัตราโทษที่สูงในคดีลิขสิทธิ์ โดยเน้นการฟ้องข้อพิพาท เกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาของตนเป็นคดีละเมิดลิขสิทธิ์แทน

3) ความผิดตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ในมาตรา 66 บัญญัติ ให้ความผิดตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์นี้เป็นความผิดอันยอมความได้ จึงทำให้โทษตาม กฎหมายลิขสิทธิ์ มีลักษณะที่แตกต่างจากบทกำหนดโทษของพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2542

ในพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2542

มีบทกำหนดโทษอาญาของพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ปรากฏอยู่ในหมวด 6 ความผิดและกำหนดโทษ ซึ่งแบ่งเป็น 8 มาตรา ทั้งนี้ความผิด

ตามมาตรา 83 ทวิ มาตรา 83 ตริ มาตรา 83 จัตวา ได้ถูกยกเลิกโดยพระราชบัญญัติสิทธิบัตร (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2542

จากพระราชบัญญัตินี้ มีข้อสังเกตบางประการ ดังนี้

(1) บทกำหนดโทษตามกฎหมายสิทธิบัตรไม่มีกำหนดโทษขั้นต่ำไว้ การบัญญัติโทษโดยไม่มีโทษขั้นต่ำในลักษณะนี้เป็นผลดีต่อความเป็นธรรม และการบังคับใช้กฎหมายของศาล ทั้งนี้ เนื่องจากการละเมิดกฎหมายสิทธิบัตร ในแต่ละกรณี อาจมีขนาดของความรุนแรงและความเสียหายในทางแพ่งที่แตกต่างกันได้

(2) สัดส่วนของโทษจำคุกและโทษปรับ โดยทั่วไป กฎหมายที่มีโทษ ในทางอาญาจะต้องบัญญัติสัดส่วนของโทษจำคุกและโทษปรับให้มีมาตรฐาน หรือสัดส่วนเดียวกันทั้งฉบับ เช่น ประมวลกฎหมายอาญาใช้สัดส่วนของโทษจำคุก และโทษปรับสัดส่วนเดียวกันทั้งฉบับ กล่าวคือ โทษจำคุก 1 ปี และปรับสองพันบาท เว้นแต่ฐานความผิดที่แก้ไขในภายหลังบางมาตรา แต่สัดส่วนของโทษจำคุก และโทษปรับตามกฎหมายสิทธิบัตร กลับมีสัดส่วนของโทษจำคุกและโทษปรับ แตกต่างกันไปถึง 5 สัดส่วน กล่าวคือ

มาตรา 81 ใช้สัดส่วนของโทษจำคุก 1 ปี และโทษปรับ 100,000 บาท

มาตรา 82 ใช้สัดส่วนของโทษจำคุก 1 ปี และโทษปรับ 40,000 บาท (จำคุกไม่เกินหกเดือนและปรับไม่เกินสองหมื่นบาท)

มาตรา 83 ใช้สัดส่วนของโทษจำคุก 1 ปี และโทษปรับ 50,000 บาท

มาตรา 84 มาตรา 85 มาตรา 86 ใช้สัดส่วนของโทษจำคุก 1 ปี และโทษปรับ 200,000 บาท

มาตรา 87 ใช้สัดส่วนของโทษจำคุก 1 ปี และโทษปรับ 10,000 บาท

3.2 หลักการที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดค่าสินไหมทดแทน

ในเรื่องการกำหนดค่าสินไหมทดแทนตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 64 ซึ่งวางหลักไว้ว่า “ในกรณีที่มีการละเมิดลิขสิทธิ์หรือสิทธิของนักแสดง ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ละเมิดชดใช้ค่าเสียหายแก่เจ้าของลิขสิทธิ์ หรือสิทธิของนักแสดง ตามจำนวนที่ศาลเห็นสมควร โดยคำนึงถึงความร้ายแรงของความเสียหาย รวมทั้ง การสูญเสียประโยชน์และค่าใช้จ่ายอันจำเป็นในการบังคับตามสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์ หรือสิทธินักแสดงด้วย”

ในพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2542 มาตรา 77 ตรี ซึ่งวางหลักไว้ว่า “ในกรณีที่มีการฝ่าฝืนสิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตร ตามมาตรา 63 ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ฝ่าฝืนชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้ทรงสิทธิบัตรตามจำนวน ที่ศาลเห็นสมควร โดยคำนึงถึงความร้ายแรงของความเสียหาย รวมทั้งการสูญเสีย ประโยชน์ และค่าใช้จ่ายอันจำเป็นในการบังคับตามสิทธิของผู้ทรงสิทธิด้วย”

3.3 หลักการที่เกี่ยวข้องกับการบังคับคดี

การบังคับคดีทางแพ่ง ที่เกี่ยวข้องกับการบังคับคดีกับสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญานั้น ได้มีกฎหมายบัญญัติไว้ในส่วนที่เกี่ยวกับการบังคับคดีตามหลักกฎหมายไทย ดังนี้

ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติ จัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นวิธีพิจารณาคดีพิเศษ เมื่อกล่าวถึงเขตอำนาจศาลในแง่เนื้อหาของคดีว่า คดีใดบ้างจะอยู่ในเขตอำนาจศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศนั้น จะเห็นได้ว่า ตามมาตรา 7 (3) บัญญัติว่า “ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีดังต่อไปนี้ คือ คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับเครื่องหมายการค้า ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และคดีพิพาทตามสัญญาถ่ายทอดทางเทคโนโลยีหรือสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิ”

ทั้งนี้ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 หมวด 3 ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับวิธีพิจารณาความไฉ้ เนื่องจากคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศมีทั้งทางแพ่งและอาญา คดีแพ่งก็ย่อมบังคับตามหลักประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและคดีอาญาก็ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่เพื่อความเหมาะสมกฎหมายได้บัญญัติวิธีการบางอย่างไว้เป็นพิเศษทั้งทางแพ่งและอาญา ดังความมาตรา 26 ดังนี้

มาตรา 26 บัญญัติว่า “กระบวนการพิจารณาในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้และข้อกำหนดตามมาตรา 30 ในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติและข้อกำหนดดังกล่าวให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวงมาใช้บังคับโดยอนุโลม”

ดังนั้น วิธีสบัญญัติตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งภาคบังคับคดี จึงเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการนำหลักเกณฑ์เพื่อนำมาใช้บังคับกับกระบวนการพิจารณาคดีด้านทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ

ในการบังคับคดีทางแพ่งนั้น ในกรณีที่คำพิพากษาหรือคำสั่งศาลบังคับให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาชำระเงินแก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ซึ่งวิธีการรวบรวมเงินของเจ้าพนักงานบังคับคดีกระทำได้โดยวิธีการยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาเพื่อนำมาขายทอดตลาดเอาชำระเงินแก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา กรณีที่ลูกหนี้อมีสิทธิเรียกร้องต่อบุคคลภายนอกวิธีการรวบรวมของเจ้าพนักงานบังคับคดี อาจกระทำโดยการอายัดสิทธิเรียกร้องนั้นทั้งในการดำเนินการต่าง ๆ เจ้าหนี้ต้องกระทำโดยการร้องขอต่อศาลให้ตั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เรียกว่า “เจ้าพนักงานบังคับคดี” ดำเนินการให้ ซึ่งอำนาจในการดำเนินการของเจ้าพนักงานบังคับคดี จะต้องมิกฎหมายรองรับให้อำนาจไว้

เพื่อรวบรวมเงินชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา กฎหมายให้อำนาจเจ้าพนักงานบังคับคดี ดำเนินการบังคับคดีที่ให้ชำระหนี้เงินดังนี้

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 282 บัญญัติว่า
 “ถ้าคำพิพากษาหรือคำสั่งใดกำหนดให้ชำระเงินจำนวนหนึ่ง ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติห้ามมาตราต่อไปนี้ เจ้าพนักงานบังคับคดีย่อมมีอำนาจที่จะรวบรวมเงินให้พอชำระหนี้ตามคำพิพากษา หรือคำสั่งโดยวิธียึดหรืออายัดและขายทอดตลาดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษตามบทบัญญัติในลักษณะนี้ คือ

(1) โดยวิธียึดและขายทอดตลาดสังหาริมทรัพย์อันมีรูปร่าง และอสังหาริมทรัพย์

(2) โดยวิธีอายัดสังหาริมทรัพย์อันมีรูปร่างและอสังหาริมทรัพย์ รวมทั้งสิทธิที่พึงปรองอันมีอยู่ในทรัพย์เหล่านั้น ซึ่งบุคคลภายนอกจะ ต้องส่งมอบหรือโอนมายังลูกหนี้ตามคำพิพากษาในภายหลัง และเมื่อ ได้ส่งมอบหรือโอนมาแล้วเอาทรัพย์สินหรือสิทธิเหล่านั้นออกขาย หรือจำหน่าย ในกรณีเช่นว่านี้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจจะยึดบรรดาเอกสารทั้งปวงที่ให้สิทธิแก่ลูกหนี้ในอันที่จะได้รับส่งมอบ หรือรับ โอนทรัพย์สินหรือสิทธิเช่นว่ามานั้น

(3) โดยวิธีอายัดเงินที่บุคคลภายนอกจะต้องชำระให้แก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาในภายหลัง แล้วเรียกเก็บตามนั้น ในกรณีเช่นว่านี้ เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจที่จะยึดบรรดาเอกสารทั้งปวงที่ให้ สิทธิแก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาในอันที่จะได้รับชำระเงินเช่นว่านั้น

(4) โดยวิธียึดเอกสารอื่น ๆ ทั้งปวง เช่น สัญญากระทำการงานต่าง ๆ ซึ่งได้ชำระเงินทั้งหมดหรือแต่บางส่วนแล้ว ซึ่งการบังคับตาม สัญญาเช่นว่านี้อาจทวิจำนวนหรือราคาทรัพย์สินของลูกหนี้ตาม คำพิพากษา และเพื่อที่จะนำบทบัญญัติแห่งมาตรา 310 (4) มาใช้บังคับ

เพื่อประโยชน์แห่ง มาตรานี้ ทรัพย์สินที่เป็นของภรรยาหรือที่เป็นของบุตรผู้เยาว์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา ซึ่งตามกฎหมายอาจ ถือได้ว่าเป็นทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือเป็นทรัพย์สิน ที่อาจบังคับเอาชำระหนี้ตามคำพิพากษา

ได้นั้น เจ้าพนักงานบังคับคดี อาจยึดหรืออายัดและเอาออกขายได้ตามที่บัญญัติไว้ข้างบนนี้

มาตรา 282 เป็นบทบัญญัติว่าด้วยการบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งที่กำหนดให้ชำระหนี้จำนวนหนึ่ง ย่อมเป็นอำนาจของเจ้าพนักงานบังคับคดีที่จะดำเนินการรวบรวมเงินให้พอชำระตามคำพิพากษาโดยวิธียึดหรืออายัดและขายทอดตลาดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา

แนวคำพิพากษาของศาลไทยที่เกี่ยวข้องกับงานออกแบบผลิตภัณฑ์ อันมีลักษณะคาบเกี่ยวกันของสิทธิในการให้ความคุ้มครอง เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6379/2537 ซึ่งคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ ได้วินิจฉัยว่า แบบปากกาแคนดี้ แบบปากกาคาเดท เป็นงานสร้างสรรค์อันเกิดจากการนำเอาการสร้างแบบพิมพ์รูปลักษณะของปากกาและแบบแม่พิมพ์ ซึ่งเขียนด้วยลายเส้นประกอบเป็นรูปทรงอันเข้าลักษณะศิลปกรรมประเภทจิตรกรรมและการสร้างแบบแม่พิมพ์กับหุ่นจำลองของปากกาดังกล่าว ซึ่งเป็นงานสร้างสรรค์ รูปทรงที่เกี่ยวกับปริมาตรที่สัมผัสและจับต้องได้อันเข้าลักษณะศิลปกรรมประเภทงานประติมากรรมมาประกอบเข้าด้วยกันและสร้างสรรค์เป็นปากกาเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการขีดเขียนและเพื่อประโยชน์ทางการค้า อันเป็นประโยชน์อย่างอื่นนอกเหนือจากการชื่นชมคุณค่าของตัวงานจิตรกรรมและประติมากรรมดังกล่าว งานสร้างสรรค์ปากกาจึงเป็นงานศิลปประยุกต์ อันได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ ทั้งนี้ไม่ว่าจะมีคุณค่าทางด้านศิลปะหรือไม่ หากปรากฏว่า งานนั้นผู้สร้างสรรค์ได้ทำหรือก่อให้เกิดงานนั้นด้วยความริเริ่มของตนเอง โดยมีได้ทำซ้ำหรือดัดแปลงงานอันมีลิขสิทธิ์ของผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานนั้น ซึ่งโดยผลจากคำพิพากษาของศาลฎีกาคดีนี้ ก่อให้เกิดความสนใจต่อแวดวงนักกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาอย่างมาก จึงก่อให้เกิดความเห็นทางกฎหมายเป็น 2 ฝ่าย

ความเห็นฝ่ายที่ 1 เห็นว่า เป็นการมองเข้าไปถึงระบบของสิทธิของทรัพย์สินทางปัญญา ว่าไม่ควรให้เจ้าของสิทธิได้รับความคุ้มครองที่มากเกินไป แม้ไม่มีกฎหมายห้ามไว้ แต่ก็ควรจะแยกการคุ้มครองตามลักษณะของสิทธิ

อาจารย์ พ่วงมหา¹ มีความเห็นว่า “แม้ระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของไทยจะยอมรับการคุ้มครองแบบผลิตภัณฑ์ภายใต้กฎหมายลิขสิทธิ์ได้ เนื่องจากไม่มีบทบัญญัติห้ามไว้โดยชัดแจ้ง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า จะให้แบบผลิตภัณฑ์ดังกล่าวได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์อย่างเต็มที่ หากแต่มีการแก้ไขปัญหาความซ้ำซ้อนไว้ด้วยโดยจำกัดความคุ้มครองงานศิลปกรรมประเภทศิลปประยุกต์ไว้เพียง 25 ปี”

ปัจฉิมา ธนสันติ² ได้มีความเห็นว่า “งานศิลปกรรมประเภททั่วไป อย่างงานจิตรกรรมและงานประติมากรรมนั้น การพิจารณาถึงลักษณะทางศิลปะ น่าจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ว่า งานใดเป็นจิตรกรรมหรืองานประติมากรรมด้วย ฉะนั้น หากปรับด้วยหลักเกณฑ์พิจารณาอย่างนี้ แบบพิมพ์เขียวของผลิตภัณฑ์อาจจะไม่ถือว่าเป็นงานจิตรกรรม แม้ว่าจะเป็นรูปทรงที่ประกอบด้วยเส้นเพราะไม่มีลักษณะทางศิลปะแขนงจิตรกรรม แต่เป็นการแสดงรายละเอียดของผลิตภัณฑ์ทางสี่สองมิติ เพื่อประโยชน์ในการผลิตต่อไป โดยนับเดียวกันตัวผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปบางอย่างที่มีรูปทรงที่เกี่ยวกับปริมาตรที่สัมผัสและจับต้องได้ ก็อาจจะไม่ถือเป็นงานประติมากรรม เพราะไม่ใช่วัตถุทางศิลปะอะไร หากแต่เป็นวัตถุทำขึ้นเพื่อการทำงานในตัวเอง หรือเพื่อให้คนใช้สอย”

ความเห็นฝ่ายที่ 2 เห็นว่า เนื่องจากไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายห้ามไว้ ย่อมเป็นการสมควรที่เจ้าของสิทธิควรที่จะได้รับความคุ้มครองอย่างเต็มรูปแบบ

ปริญญา ดิผดุง³ ให้มีความเห็นว่า งานออกแบบปกกาเป็นงานศิลปกรรมอย่างหนึ่ง โดยเป็นงานศิลปประยุกต์ ด้วยเหตุที่กฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์มิได้ให้ความหมายศิลปกรรม ในความหมายทั่วไปไว้ คู่ความก็ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญมานำสืบ

¹อาจารย์ พ่วงมหา, “การคุ้มครองสิทธิในแบบผลิตภัณฑ์,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), หน้า 145.

²ปัจฉิมา ธนสันติ, บทความปัญหาความคาบเกี่ยวทางด้านทรัพย์สินทางปัญญา (กรุงเทพมหานคร: กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2540), หน้า 13.

³ปริญญา ดิผดุง, “ข้อสังเกตเกี่ยวกับคดีทรัพย์สินทางปัญญา,” ใน เอกสารประกอบการบรรยายในหัวข้อการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายลิขสิทธิ์ (ม.ป.ท., 2544), หน้า 25-26.

ข้อเท็จจริงจากการนำสืบของคู่ความว่า สิ่งใดเป็นศิลปกรรม สิ่งใดไม่เป็นศิลปกรรม หรืองานใดเป็นงานในแผนกศิลปะหรือไม่ เมื่อมีพยานผู้เชี่ยวชาญทางด้านออกแบบผลิตภัณฑ์และออกแบบอุตสาหกรรม มาเบิกความรับฟังได้ว่า ปากกาทั้งสองแบบของโจทก์เข้าข่ายเป็นงานศิลปกรรมประเภทงานประติมากรรมและประเภทงานศิลปประยุกต์ เพราะมีรูปทรงที่ดึงดูดสายตา ก่อให้เกิดปฏิกิริยาแก่ผู้พบเห็นและสามารถนำไปใช้สอยเป็นประโยชน์ได้ทั้งนั้น จึงได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์อีกฉบับหนึ่งด้วย

ชวลิต อรรถศาสตร์¹ ให้ความเห็นว่า เป็นการคุ้มครองคาบเกี่ยวระหว่างกฎหมายสิทธิบัตรและกฎหมายลิขสิทธิ์ซึ่งไม่มีข้อห้ามแต่ประการใด หากกฎหมายประสงค์จะไม่ให้ความคุ้มครองคาบเกี่ยวเกิดขึ้นในเรื่องใด กฎหมายจะเขียนห้ามไว้อย่างชัดเจน

¹ชวลิต อรรถศาสตร์, “ฎีกาวิเคราะห์,” *ตุลพาห* 2, 43 (ตุลาคม 2539): 177.